БҮГҮ ЧУРТТАРНЫҢ ПРОЛЕТАРИЙЛЕРИ, КАТТЫЖЫҢАР!

1925 чылда үндезилеттинген

ШЫН

СОВЕТ ЭВИЛЕЛИНИҢ КОММУНИСТИГ ПАРТИЯЗЫНЫҢ ТЫВА ОБЛАСТЬ БОЛГАШ КЫЗЫЛ ХООРАЙ КОМИТЕТТЕРИНИҢ, АЖЫЛЧЫ ҮОННАР ДЕПУТАТТАРЫНЫҢ ОБЛАСТЬ БОЛГАШ КЫЗЫЛ ХООРАЙ СОВЕТТЕРИНИҢ ОРГАНЫ

1960 ч.
ФЕВРАЛЬ
13
СУББОТА
№ 35 (4520).

Өртээ 20 көп.

БӨГҮНГҮ СОЛУНДА:

Малды эки кыш ажырарынче (1 арын).

Президент Джованни Гронкиниң Москвадан чорупканы (1 арын).

Совет-индий найырал быжыгып турар (1 арын).

Премьер-министр Дж. Неруга Н. С. Хрущевтуң барып чорааны (1 арын).

Н. С. Хрущев делегейнин көдээ ажылагый делгелгезинге чораан (1 арын).

Эки медээлер (2 арын).

1960 чылдың бирги айының мурнакчылары (2 арын).

С. Сандан.— Агитация ажылынга киржилгем (2 арын).

А. Маркин.— Чуртту калбаа-биле электрижидериниң оруунда (2-3 арыннарда).

М. Севен.— Тудуг ыяжының белеткелин дүргедедир (3 арын).

С. Натпит-оол.— Хову-Аксы бөгүн (3 арын).

Совет күрүне ажылдакчыларының АКШ-та чоруп турары (4 арын).

Кайы-кайызын билчиринче болгаш быжыг тайбыңче орук ажыттынган (4 арын).

Варшава Керээзиниң киржикчилериниң Декларациязын Каирниң парлалгазы парлаан (4 арын).

Тайбың кожа-хелбээ турарының үлегерчижээ (4 арын).

Ирак профэвиледдериниң бүгү-ниити федерациязының конференциязы (4 арын).

МАЛЧЫННАР!

МЭЭҢ ХҮЛЭЭЛГЕМ:
1000 центнер хаван эъди

СЭКП ТК-ның декабрь Пленумунга Никита Сергеевич Хрущевтуң чылыг сөстер-биле чугаалааны хаван ажаакчызы Ярослав Чижтиң сорук киприкчи үлегери колхозтарның, совхозтарның малчыннарын шыңгыы бодандырып турар. Социалистиг Күш-ажылдың Маадыры Ярослав Чиж болза эът бүдүрерин көвүдедир болгаш продукциялың бот-үнезин чиигедирин канчап чедип алырын көргүзүп турар. Оон ажыл дуржулгазын солуннардан номчуп танышкан мен. Оон үлегери-биле ажылдап, эът бүдүрерин көвүдедир дээш улуг хүлээлгелер ап турар кижилер бистиң чуртувуста көвүдээн.

Чоокта чаа совхозтуң мал эмчизи эш И. Зверев Украинада Ярослав Чижтиң ажыл дуржулгазын бистиң хаван фермазының ажылдакчыларынга таныштырган. Ол орта мен туттунуп шыдавадым. Эрткен чылгы ажылым түннелин боданмышаан, ам чаа хүлээлге алырын шиитпирледим.

Эрткен чылын семиртилге хаваннарын 500 баш чедир азырадым. Ол болза бир центнер немелде семиртилгеге күш-ажылдын чарыгдалын 2 катап эвээжедирин болгаш мурнунда центнер хаван эъдиниң бот-үнези 900 рубль ажып турган болза ону 486 рубль чедир чиигедирин хандырган.

Бо чылын мээң хүлээлгем: чыл дургузунда 1000 баш хаванны семирти азырааш, 1000 центнерден куду эвес хаван эъдин күрүнеге бээр. Бо хүлээлгени алырда бодумнуң аргаларымны санап көрүп, совхозтуң удуртукчулары, тускай эртемниглери болгаш ферманың ажылдакчылары-биле сүмелешкен чүве. Ынчалза-даа менээ 800 баш хире хаванны семирти азырадыр деп планнап турган болза бодум муң баш чедирер деп шиитпирлээн мен.

Ам үеде үш бөлүкте 3-тен 5 ай чедир назылыг 552 хаванны азырап турар мен. Оортан 70 баш хирени март айда күрүнеге дужаар болгаш чаа немежирибиле кады азыралда хаваннар ынчан 600—700 баш чедер. Чайгы үеде оон-даа көвүдеп болур.

Совхоз семиртилгеде турар ниити хаваннарның хөнукта ортумаа-биле дензи немелдезин 350 грамм деп планнаан болза, мен 400 грамм чедирерин хүлээндим. Ынчангаш хаван бүрүзүн ортумаа-биле 100 килограммдан эвээш эвес деңзилиг кылдыр семиртир мен.

Ярослав Чижтиң ажыл дуржулгазын болгаш ооң ажылдаарынга тургустунган таарымчалыг байдалдарын амдызында бистиинге дөмейлеп болбас-ла. Ынчалза-даа мурнакчы дуржулганы ажыглавышаан, хаваннарны тустус клеткаларга эвес, улуг бөлүктерге үзүп ажаар болгаш ам хиреде бүрүн эвес-даа болза кургаг чемгерилгеже шилчип турар бис. Чижтиң ажыглап турары ышкаш чем дажыглаар төргелер бисте чок. Ам совхозтуң дирекциязы «Беларусь» трактор-биле сөөртүр тергелёрни мастерскаяга кылдырар деп турар. Оон ынай чайгы үеде лагерь ажаалгазынче шилчиир айтырыгны көдүрүп турар бис.

Бир эвес бо эгелеп турар ажылдарны улам эжиктекеш, чаа түүлдерни дидими-биле ажыглаар болзувусса, бисте хаван ажылы чугаажок сайзыраар ужурлуг.

Чеди чылдың ийиги чылында эът бүдүрерин көвүдедиринге бодумнуң күш-ажылчы үлүүмнү киирери-биле алган хүлээлгемни чедип алыры дээш хол кошкатпайн ажылдаар мен.

Александр ХАСАНШИН,
«Элегес» совхозтуң хаван ажаакчызы.

Президент Джованни Гронкиниң Москвадан чорупканы

ССРЭ-ниң Дээди Совединиң Президиумунуң чалаанын ёзугаар Совет Эвилелинге алды хүннериниң дургузунда турган Италия Республиканың президентизи Джованни Гронкини москвачылар февраль 11-де чылыы-биле үдээннер.

Внуково аэродромунга дыка хөй москвачылар чыылган турган. Аэропорттуң бажынында Джованни Гронкиниң, Н. С. Хрущевтуң, К. Е. Ворошиловтуң портреттери.

Эштер Ф. Р. Козлов, Е. А. Фурцева, А. Н. Косыгин, ССРЭ-ниң Дээди Совединиң Президиумунуң Даргазының оралакчызы И. Г. Эйхфельд, ССРЭ-ниң Министрлер Чөвүлелиниң Даргазының оралакчылары А. Ф. Засядько, Д. Ф. Устинов, РСФСР-ниң Дээди Совединиң Президиумунуң Даргазы Н. Н. Органов болгаш өскелер-даа хүндүлүг аалчыны үдеп чедип келгеннер.

Президент Джованни Гронки биле ССРЭ-ниң Дээди Совединиң Президиумунуң даргазы К. Е. Ворошилов Кремльден Внуковога чедип келгеннер.

Президентиниң ужуп чоруптарының мурнунда К. Е. Ворошилов биле Джованни Гронки чугаалар солушканнар.

Президент, ооң кадайы-биле болгаш оглу-биле кады даштыкы херектер Министри Джузеппе Пелла болгаш оларны үдээн өске-даа кижилер Төрээн чуртунче үнүпкеннер. (СЭТА).

Малды эки кыш ажырарынче

☆ ☆ ☆

ТҮҢНЕЛ ЧОК ШУУГААЗЫННАР

Бии-Хем районнуң «Партияның XX съездизи» көдээ ажыл-агый артелинде кыштаглаашкын дувуренчиг байдалда. Ол колхоз районда мал талазы-биле улуг колхозтарның бирээзи. Бир эвес ниитиниң малын колхозчу өрегелерге үлеп көөр болза, бир өг-бүлеге-ле барык үш чүс баш мал онаажыр. Бо хире хөй малды хүр кыш ажырары белен эвес айтырыгларның бирээзи. Ындыг болзадаа кыштаглаашкынга чогуур үезинде ажыл-агыйжы белеткенген болза мындыг байдал бо хүннерде турбас турган. «Хар чуга кыш болур боор» дээш сиген, саваң белеткелинче артель баштаар чери чогуур кичээнгей салбаан, малчыннарның кыштаглары база-ла септеттинмээн. Мындыг байдалды билип турза-даа районнуң удуртур организациялары база-ла хемчег албаан. Ынчангаш колхоз кышка сандаргай байдалдыг ужурашкан.

Кыштаглаашкынга белеткел чок болганындан ниитиниң малы чудап эгелээн дээрзи билдингир. Ынчангаш ол дугайын төөгүлеп турбайн, артель баштаар черинин, Кара-Хаак көдээ Советтиң болгаш район организацияларының талазындан чутка удур канчаар демисежип турары-биле таныжып көрээлинер.

Малдың чудап эгелээни декабрь айның төнчүзүнде-ле билдине берген. Ол үеде колхозка партия райкомунуң секретары эш Савкин, райкүүском даргазы эш Агбаан, районнуң мал эмчизи эш Миносян олар келгеш барганнар. Олар малчыннарның шуптузунга четпээннер. Январь айның 17-де партия райкомунуң ажылдакчызы эш Габитов база чедип келген. Колхозтуң удуртур ажылдакчыларын машинага олуртуп алгаш, ол малчыннарны эргий каккан. Оон ынчаар чоруп турганы кыштаглаашкынның байдалы-биле таныжып турганы ол эвес, а малчыннарга бедиткен хүлээлге алыңар деп беседа кылып, оларның алган хүлээлгелерин бижип ап чорааны ол. Колхозчу араттарның чеди чыл планын хуусаа бетинде күүседир дээш калбарып үнген демиселин деткиири шын-на харын, ынчалзажок малчыннарның бисте кыштаглаашкын бергедеп турар ийин дээн чугаазын райондан келген дарга тооп көрбейн, кол-ла кичээнгейин хүлээлге алырынче ыйыдып турган. Мындыг янзылыг сургакчылаашкын дуза чок дээрзи билдингир, бир эвес эш Габитов малчыннар-биле ажыл-агый-дугайын чугаалажып, оларның негелде саналдарын ёзугаар малчыннарга дуза чедирери-биле каш хонук иштинде аңаа артып калгаш, кыштаглаашкынче бүгү күштү мобилизастаарынга дузалашкан болза улуг ажылды кылып болур турган. Районнуң мал эмчизи аңаа келгеш базала малчыннарга барбаан, колхоз конторазынга олуруп-олуруп дедир ээпкен.

Бо айның эгезинде СЭКП обкомунуң бюрозунга Бии-Хем районда мал кыштаглаашкынын чугаалажып көргеш, эш Савкинге болгаш эш Агбаанга партия талазы-биле бюродан шыңгыы хемчегни хүлээткеш, кыштаглаашкында байдалды экижидерин олардан негээн. Оон бээр элээн үе эткен. Ынчалзажок кыштаглаашкында байдал дувуренчиг болуп атпышаан.

Чүгле бо айның эгезинден бээр 10 хонукта «Партияның XX съездизи» колхозтуң Черби участогунда шээр малдан 300 ажыг баш мал хорзан. Сөөлгү хүннерден бээр ында 8 хөй-жунуң коданнарындан дунениң-не эвээш дээрге-ле 15—20 баш мал өлүп турар. Бо хүннерде Бириней, Нонзат, Идам дээн ышкаш хөйжуларның малдап турары (кайыларында-даа 600 ажыг баш) аныяк малдарының ам чартык кезии арткан болуп турар. Хөйжу эш Биринейге 652 баш мал турган, бо айның 10-га чедир оон чүгле 317 баш арткан болгаш 100 ажыг хирези одар үнүп шыдавас, азырадыр турар. Мооң мурнунда хүннерде хонукта 4—6 хире өлүп турган болза, февраль 8—9-та 17 баш хораан.

Малдың өлүр чоруун доктаадыр дээш ындыг-ла тодаргай алдынган хемчег чок. Малчыннарга кижи күжүн немээри көл негеттинип турар.

Кайы-даа малчынга баарга чүгле өг-бүле ишти ийи кижи бар болуп турар. Оларның бирээзи черде хоюн кадарар, а өскези аалда чудаан малын азыраарынга күш четтикпейн турар. Сарыг-Сырада хөйжу эш Онгар-оолдуң ийи харлыг хойларын бо үеге чедир-ле шыырак күштүг кодан деп санап турар. Херек кырында оон 600 хоюнуң 200 хирези одар үнүп албастаан, аалда азырады берген болгаш өскелериниң дуюглары тастап эгелээн.

— Бисти өске оларже көжүргеш, ийи хире кижи немевес болза бергедей бердивис. Мен чүгээр хойларны черже үндүргеш оларга хүнзедир хар эжип бээр, кежээликтей турупкан чаныр кээр-дир мен. А өөм ээзи 200 ажыг хойну чемгербишаан, оларга хар эргизип бээр, шуут күш четпес кижи. Шай хайындыр бичии пашка 200 литр хире сугну хардан канчап-даа чаңгыс кижи эргизип шыдавас—деп эш Онгар-оол чугаалап турар.

Чүгээр күштүг хойлар дээн ол малчынның коданындан ам мал ийи-чаңгыстап өлүп эгелээн болгаш черге чораан хойдан кежээнин-не үшдөрт хойну аалга сөөртүп кээр апаргаан. Колхозтуң зоотехниги, мал бригадири болгаш райондан келген-даа даргаларның үстүнде малчыннарга бо күзүн четпээнин олар хомудап чугаалап олурарлар.

Оон-биле чергелештир малчыннарның амыдырал-чурттагазынче кичээнгей салдынмайн турарын айытса чогуур. Кайы-даа малчын далганлан өске продукт ап көрбээн, оларның кыпсыр керосини безин солярка. Чылыг идик, хепке малчыннарның негелдези база-ла улуг.

Колхозтуң Черби участогунда амгы үеде байдал мындыг. Ону биле-тура районнуң удуртур органнарындан тодаргай хемчег албайн, хөй-ле шуугаазын үндүрүп, колхозче чоруткан тускай эртемниглерниң кылган ажылын хынавайн турары четпес.

Ол ышкаш мал кыштаглаашкынында берге байдалды Кара-Хаак көдээ Совет сонуургап көрбейн турар. Чербиде хуу ажылдыг, боттарының малынга колхозтуң девискээринден хөй сигенни кезип алган кижилер бар. Оларның ортузунга тайылбыр ажылын чорудуп тургаш, ук кижилерни кыштаглаашкынче мобилизастап болур арга бар. Ындыг турбуже көдээ Советтиң даргазы эш Чыдын арагалаан туруп берген. Сөөлгү үеде оон элээр чоруур хүннери ховартаан. Ол, бо айның 10-га чедир үш хонук улаштыр арагалаан. Бистин Чыдын даргавыс «бак чүве кылбаан мен» дээш ижип-ле турар, а хөй малдың өлүп турары аңаа канчап хамаарышпас боор деп колхозчулар чугаалажып турар.

Сөөлгү үеде райкүүскомнуң көдээ ажыл-агый инспекциязындан колхозче чоруткан кижилери чүгле Кара-Хаакта келген сураглыг болур. Олар Черби-де ам-даа четпээннер. А херек кырында кыштаглаашкын Черби участогунда эн-не берге байдалда турар.

Оон-биле чергелештир малчыннарга кижи күжүн немевишаан, одарларны далбыйлаарынче кол кичээнгейни салыр херек. Малчыннарын-даа негелдези ындыг. А бо хүннерге чедир далбыйлаашкын дугайында чүгле чугаа чоруп турар. Колхозтуң садып алган сигени чүгле үнер айның ортан үезинге чедер хевирлиг. Ынчангаш далбыйлаашкынче бо хүннерден эгелеп кирери онза негеттинип турар.

С. МААДЫ,
«Шынның» тускай корреспондентизи.

Аныяк малчыннарда

Каа-Хем районнуң «Тере-Хөл» колхозунуң Сарыг-Хөлде сүт-бараан фермазының ажыл-ишчилери мал кыштаглаашкынын эки чорудуп турар. Б. Дагбаның удуртулгазы-биле ферманың аныяк малчыннары Ш. Ханды, З. Билчитмаа болгаш өскелер-даа 184 бызааны, симменталь болгаш астрахань уксааның 15 бүдүрүкчү бугаларын, 19 ажыл аттарын күш-деңгелдиг кылдыр азырап турар. Оларга немелде чем кылдыр сигенни болгаш силосту бөза берип турар.

Х. АРАКЧАА.

Көдээ ажыл-агый билиглериниң кежээки университеди

Оренбург. Оренбургтуң көдээ ажыл-агый институдунуң башкылар коллективи Оренбургтуң эткир-сүткүр мал ажылының эртем-шинчилел институдунуң коллективи-биле кады Чкалов районнуң колхозтарынга болгаш көдээ ажыл-агый ажылдакчыларынга көдээ ажыл-агый билиглериниң кежээки университедин хоорайда организастаан. Үш факультет ында тургустунган: агрономияның, зоотехниканың болгаш көдээ ажыл-агый механизациязының. Оларда 300 ажыг дыннакчылар өөренип турар.

Чурукта: Көдээ ажыл-агый эртеминиң кандидады А. В. Ампилоговтуң чапсар өйүнде университеттиң дыннакчылары-биле беседалажып турары. Солагай талазындан он талазынче — саанчы А. Бобылева, колхозчу А. Бородин, бызаа ажаакчызы Е. Бровченко, учетчик В. Трегуб, сүт-бараан фермазының эргелекчизи М. Дедов болгаш А. В. Ампилогов.

Фотозу Б. Клипиницернии.
СЭТА-ның фотохрониказы.

Совет-индий найырал быжыгып турар

Н. С. Хрущевтуң Делиде чеде бергени

ДЕЛИ. (СЭТА). ССРЭ-ниң Министрлер Чөвүлелиниң Даргазы Никита Сергеевич Хрущев Индонезияже баар орук аайы-биле, Индияның чазааның чалаанын ёзугаар, февраль 11-де Делиде чеде берген. Индия Республиканың болгаш Совет Эвилелиниң күрүне туктары-биле шимеп каан Делиниң төп аэродромунга Индияның президентизи Раджендра Прасад, оралакчы президент Радхакришнан, Индияның премьер-министри Джавахарлал Неру, Индияның төп чазааның министрлери, индий хөй-ниитиниң хөй санныг төлээлекчилери, дипломаттыг корпустуң кежигүннери, Делиниң он-он мун чурттакчылары Совет чазактың баштынын болгаш ону үдеп чоруур кижилерни уткуп алганнар.

Аэродромга Раджендра Прасад биле Н. С. Хрущев чүве чугаалааннар.

Президент Прасад бодунуң чугаазынга Индияның улузунуң болгаш чазааның мурнундан база бодунун хуузундан Н. С. Хрущевка чүректин ханызындан байыр чедирген. Дөрт чылдарның мурнунда силернин бистиинге келгеш барганыңарны соонда силерниң бо ийини удаа морлап келириңерни четтикпейн манап турган мен деп Прасад чугаалаан.

Бо чыддарның дургузунда Индия биле Совет Эвилели улам-на чоскшулашкан болгаш экономика база үлетпүр хөгжүдезиниң талазы-биле оларның кады ажылдажылгазы үретүннелдерин берип эгелээн деп Прасад сеткил ханыышкын-биле демдеглээн.

Ынчалза-даа улустар аразының айтырыгларын, ылаңгыя улустар аразынга тайбының камгалаарының айтырыын силерниң канчаар көрүп турарынар ол кады ажылдажылгадан эвээш эвес ужур-дузалыг деп Прасад уламчылаан. Мындаагылар силерниң удуртулганар-биле бо талазынга Совет Эвилелиниң ойнап турар ролю болза чер болганда чангыс-аай сагыш-сеткилдиң үүлдүгзүнүүшкүнүнге таваржып турар. Бо бүгү күжениишкининерге чедиишкинниг болурун силерге күзеп тур бис.

Н. С. Хрущев харыы сөс чугаалаан.

Н. С. Хрущев чылыг, чүректин ханызындан ужурашканы дээш четтиргенин илереткеш, Индияның улузунга болгаш чазаанга Совет Эвилелиниң улустарындан болгаш чазаандан изиг, найыралдыг байырны дамчыткан.

Ооң индий черге баштайгы удаа басканындан бээр эрткен дөрт чылларның дургузунда бистиң улустарывыстың аразынга акы-дунмалышкы найыралды болгаш кады ажылдажылганы улам ынай быжыглаарының оруунга бурунгаар улуг базымны Совет Эвилели болгаш Индия кылган дээрзин Н. С. Хрущев демдеглээн.

Ийи чурттарның аразынга кайы-кайызын долузу-биле билчиринче, бистиң улустарывыстың аразынга найыралды быжыглап, хөгжүдеринче совет болгаш индий улустарының кайызының-даа чүткүлү чыл келген тудум-на өзүп, быжыгып турар деп Н. С. Хрущев уламчылаан. Ам бистер Индия биле Совет Эвилели анаа-ла кожа-хелбээлер эвес бис деп улуг сеткил ханыышкын-биле чугаалап болур бис. Олар эки кожа-хелбээлер болгаш улуг өнүктер апарганнар.

Индияның шылгарангай удуртукчуларын совет кижилер улуг хүндүткел-биле көрүп турарлар. Бистиң чурттарывыстың аразында найыралдың болгаш бүгү улустарның аразынга тайбыңны, найыралды быжыглаары дээш бистиң ниити демиселивистиң ужур-дузазын эки билири дээш бистер оларны үнелеп турар бис деп Н. С. Хрущев чугаалаан.

Ооң соонда ССРЭ-ниң Министрлер Чөвүлелиниң Даргазы аңгы-аңгы чурттарның күрүне ажылдакчыларының аразынга шуут харылзаалардың ужур-дузазын демдеглээш, ындыг харылзаалар болза, бистиң үевисте улустар аразының байдалын экижидериниң база күрүнелерниң кайы-кайызын билчирин хөгжүдерингe эн-не боттуг аргаларның бирээзи апарган дээрзин айыткан.

Бодунуң чугаазын төндүрерде Н. С. Хрущев совет-индий кады ажылдажылга бүгү делегейге быжыг тайбыңны тургузарының хөрээнге чугула ужур-дузалыг деп чугаалаан, Совет Эвилели биле Индияның аразынга кады ажылдажылга ийи чурттарның улустарының чаагай чоруунга, бүгү делегейге тайбының эрге-ажыктарынга чыл келген тудум-на өзүп, быжыгар дээрзинге идегелин илереткен.

Байырлыг чугааларны солушканының соонда Н. С. Хрущев болза президент Прасадка, премьер-министр Неруга үдедип алгаш, ажык автомашинага олургаш, аңаа тускайлаан черже — Раштрапати Бхаван ордуже чорупкан.

Аэродромдан ол черге чедир Делиниң байыр шинчи кирер каастап шимээн кудумчуларынга Делиниң миллион хире чурттакчылары Н. С. Хрущевка изиг байырын чедирип турганнар.

Президент Р. Прасадка Н. С. Хрущев барып чораан

ДЕЛИ. (СЭТА). Февраль 11-де ССРЭ-ниң Министрлер Чөвүлелиниң Даргазы Н. С. Хрущев Индия Республиканың президентизи Раджендра Прасадка барып чораан. А. А. Громыко, Н. А. Михайлов, Г. А. Жуков, С. А. Скачков, ССРЭ-ниң Индияда элчини И. А. Бенедиктов болгаш өске-даа кижилер Н. С. Хрущевту үдеп чораанныр.

Индияның ССРЭ-де элчини К. П. Ш. Менон болгаш албанның өске-даа кижилери ужуражыышкынга индий таладан олурушканнар.

Ужуражыышкын эп-найыралчы байдалдыг болган.

Премьер-министр Дж. Неруга Н. С. Хрущевтуң барып чорааны

ДЕЛИ. (СЭТА). Февраль 11-де ССРЭ-ниң Министрлер Чөвүлелиниң Даргазы Н. С. Хрущев Индия Республиканың премьер-министри Джавахарлал Неруга барып чораан. А. А. Громыко, Н. А. Михайлов болгаш өске-даа кижилер Н. С. Хрущевту үдеп чораанныр.

Индияның ДХМ-ниң чингине секретары Пиллаи, Индияның ДХМ-ниң секретары Датт, Индияның ССРЭ-де элчини К. П. Ш. Менон болгаш албанның өске-даа кижилери ужуражыышкынга олурушканнар.

Ужуражыышкын эп-найыралчы, чылыг байдалга эрткен.

Н. С. Хрущев Делегейниң көдээ ажыл-агый делгелгезинге чораан

ДЕЛИ. (СЭТА). Февраль 11-ниң ийиги чартыында ССРЭ-ниң Министрлер Чөвүлелиниң Даргазы Н. С. Хрущев, Индияның премьер-министри Дж. Неру болгаш оларны үдээн кижилер Делегейниң көдээ ажыл-агый делгелгезинге чорааннар. Оларны аңаа турганнар өөрүшкүлүг уткаан. Олар баштай «Индия бөгүн» деп павильонга баргаш, Индияның чедиишкиннери-биле танышканнар.

Павильондан чоруурда Н. С. Хрущев хүндүлүг аалчылар дептеринге чүве бижээш, моон соңгаардаа чедиишкиннерлиг болурун индий улуска күзээн.

Дараазында — делгелгеде ССРЭ-ниң павильонунга олар чеде бээрге ССРЭ-ниң Индияда элчини И. А. Бенедиктов, павильонуң баштаар черинин төлээлекчилери оларны уткааннар. Премьер-министр Дж. Неруну, күрүне министри П. Ш. Деммукхту совет павильонче баштай киреринче Н. С. Хрущев чалаан. Совет павильонну көрүп турарының үезинде Н. С. Хрущев Казахстанның Алма-Ата облазының Сталин аттыг колхозунуң даргазы, Социалистиг Күш-ажылдың ийи дакпыр Маадыры Нурмолда Алдабергенов-биле чылыы-биле мендилешкен. Ол ында дуржулга солчуп турар.

Совет павильоннуң арткан адырларын көргеш, Н. С. Хрущев, Дж. Неру ажык машинага олурупкаш, үдеп чоруур кижилери-биле кады президентиниң ордузунче чорупканнар.

ЭКИ МЕДЭЭЛЕР

☆ ☆ ☆

Чаңгыс-ла ай иштинде

Мал ажылының продуктуларын бүдүрерин көвүдедир болгаш ону күрүнеге садарының планын чедиишкинниг күүседир талазы-биле социалистиг хүлээлгезин хуусаа бетинде боттандырар дээш чөөн-хемчикчилер күжениишкинниг ажылдап турар.

Мал ажылының продуктулуу районнуң колхозтарында болгаш көдээ ажыл-агыйның Чадаанада дуржулга станциязында бедип турарының дугайын дараазында фактылар-биле көргүзүп болур: район күрүнеге сүт садарының квартал планын чүгле январь ай иштинде безин 80,8 хуу, а эштиин — 60 хуу күүседткен.

Чеди чылдың ийиги чылының бирги айында күрүкеге эзти болгаш сүттү дужаарының квартал планын чедиишкинниг күүседткен ажылагыйлар болза: «Искра» колхоз — сүттү 136,2 хуу, эзти 100,6 хуу; «Коммунизмче орук» колхоз — сүттү 138, эзти 80 хуу; көдээ ажылагыйның Чадаанада дуржулга станциязы — сүттү 400, эзти 103 хуу күүседткен, а Сталин аттыг колхоз сүт садарының квартал планын базала күүседипкен.

Районнуң көдээ ажыл-агый артельдери күрүнеге эзт, сүт садарының чартык чыл планын бирги кварталда күүседир деп сорулганы салып алган ажылдап турар.

М. СЕВЕН.

Башкылар фермада

Чөөн-Хемчик районнуң Иймеде чеди чыл школазының башкылары СЭКП ТК-ның декабрь Пленумунуң доктаалын амыдыралга боттандырар талазы-биле Ленин аттыг колхозка дузалажырын шиитпирлээш, бирги сүт-бараан фермазын шефке алганнар.

Олар фермаже баштайгы агитпоходту кылгаш, ында кызыл булуңнуң иштин чугайлап берген болгаш ооң кааталгазын кылган: СЭКП-ниң XXI съездизиниң материалдарын анаа делгээн база янзы-бүрү плакаттарны аскан. Чамдык кижилер фермада инек кажаазының девискээрин аштап берген.

ССРЭ-ниң Дээди Совединиң IV сессиязының болгаш СЭКП ТК-ның декабрь Пленумунуң материалдарын школа директору эш Самбуу ферма ажылдакчыларынга таныштырбышаан, бүгү делегей байдалының дугайында лекцияны номчаан.

Амгы үеде фермада мал кыштагладыышкыны эки чоруп турар. Төрээн 24 инектиң шупту бызаалары ажаап алдынган. Мал чеминиң курдавырлары четчир. Инек бүрүзү ам хүнде 5—6 литр сүттү берип турар.

Агитпоходчулар ферманың агитхуудузун үндүрген, анаа четпестерни илереткен, а ол четпестерни узуткаарының хемчеглерин алырын ферма эргелекчизи эш Сотпа хүлээнген.

А. ХОВАЛЫГ.

Чөөн-Хемчик районнуң Хорум-Даг колхозта эмнелге пунктузунуң эргелекчизи Нина Виноградова баштаан коллектив чонну кадыкшылы дээш шудургу ажылдап турар. Олар эмнелге ажылындан аңгыда чонну ортузунга кадык камгалалының болгаш аарыгларны болдурбас дээш баш удур ап чорудар хемчеглерни дугайында беседаларны чорудуп турар.

Чурукта: Нина Виноградова эмнелге ажылдакчыларынга СЭКП ТК-ның декабрь Пленумунуң доктаалын таныштырып тур.

Фото О. Сандюнуу.

Допчузу-биле

Күш-ажыл-биле мактаткан

Чөөн-Хемчик районнуң «Кызыл тараачын» колхозунуң төвү — Даштыг-Кужур суурда Сат Санданның киришпээн тудуглары ховар. 1949 чылда колхоз тургустунганда Сандан тудуг бригадазынга ажылдап кирген.

Оон бээр тудуг ажылын удуртуп, ол талазы-биле бедик мергежилди чедип алган. Бо аразында аныяктарны тудуг ажылынга өредип, колхозчу аттарны сууржуп амыдыралче шилчидиринге идепкейлиг киржип келген.

Хөй-ниитиниң болгаш онаашкан ажылынга кызымаккай чоруун көргеш, чер-чер Советтериниң эрткен соңгулдаларында колхозчулар Санданны көдээ Советтиң депутадынга соңгаан. Соңгукчуларның идегелин Сандан ажыл-ишчи, хөй-ниитичи, сагыш човангыр күүседип турар.

Эрткен ажыл-агый чылында Сат Сандан СЭКП обкомунуң, облкүүскомнуң болгаш СЭКП райкомунуң, райкүүскомнуң Хүндүлел бижиктери-биле шаннаткан. С. Сандан ам пилорамада ажылдап турар. Колхозта тудугларга дилген материалдарны үзүктелиишкин чок берип, хүн бүрүнүң нормазын 1,5 — 2 катап ажыр күүседип турар.

Х. БЮРБЮ.

Малчынга дуза

Таңды районнуң «Тиилелге» совхозунуң комсомол эге организациязының секретары Б. Ондар удуртқан 15 комсомолчулар совхозтуң хойжузу Монгуш Акан-ооддуң 900 баш хоюнуң кажаазының көргецин коптарып, кургаглааннар.

Совхозта школаның башкызы З. Сапогова хойжунуң өг-бүлезинге болгаш ооң дузалакчыларынга СЭКП ТК-ның декабрь (1959 ч.). Пленумунуң доктаалын, ССРЭ-ниң Дээди Совединиң IV сессиязынга Н. С. Хрущевтүн «Чепсегленишкинни дүжүрери — тайбыңны быжыглаарынче болгаш улустар аразынга найыралды хандырарынче орук» деп илеткелин таныштырбышаан, совхозтуң эрткен ажылагый чылында чедип алган чедиишкиннерин болгаш 1960 чылда сорулгаларын тайылбырлаан.

В. КАЛЗАН.

Үш хүн 160 кубометр

Өвүр районнуң Хандагайты суурда кижи эмнелгезиниң оттулар ыяжын суурнуң чурттакчылары белеткеп турар. Суурнуң албан, организация черлериниң ажылдакчылары 30 кижи эрткен неделяда үш хүн ажылдааш, 160 кубометр ыяшты хап, сөөрткен.

М. МАДОН.

Идепкейлиг киришкен

Бай-Тайга районнуң «Тиилелге» колхозунуң комсомолчулары 20 кижи ном тарадылгазының айынга идепкейлиг киришкеннер. Олар 2830 рубльдиг номнарын сайгарар турган, 4020 рубль кылдыр сатканнар.

С. ДОРЖУ.

1960 ЧЫЛДЫҢ БИРГИ АЙЫНЫҢ МУРНАКЧЫЛАРЫ

БЕДИК АТ ДЭЭШ

Кызылдың ыяш заводунуң Н. Кандауров удурткан комплексилиг бригадазы Төрээн чуртту күш-ажылчы чедиишкин-биле өөртүп, чеди чылдың ийиги чылының планын хуусаа бетинде күүседир дээш ажылдап турарлар.

Бригада январь айның планын 103 хуу күүседткен. Коллективтиң кежигүннери бүдүрүлгениң бедик көргүзүглерин чедип алыры-биле ажыл шагының чаңгыс-даа минутазын халас эрттирбезин шиитпирлээш, ону чедип ап турарлар. Ам бригадада ажылга өзалдап келир, эрте чанар азы ажыл үезинде артык чугаа кылыр кижилер чок.

Чуртталга бажыңнарын, школаларны болгаш өске-даа объектилерни чогуур өй-шаанда ажыглалга киирери — бир дугаарында-ла олардан хамааржыр деп чүвени бригаданың кежигүннери эки бидирлер. Чоокта чаа Н. Кандауровтуң комплексилиг бригадазы коммунистиг күш-ажылдың бригадазы деп бедик атты чедип алыр дээш чаржып турарларның одуруунга кирген.

Владимир Ильич Ленинниң төрүттүнге-ле 90 чыл болганынга күш-ажылчы чедиишкиннерлиг ужуражыры-биле „бригада ай санында-ла ыяш дилериниң планын 115 хуудан өрү күүседип, хүннүң-не нормадан ажыр 8 кубометр тудуг ыяжын бээрин, күш-ажылдың бүдүрүкчүлүүн 2,7 хуу бедидер болгаш кылып турар продукцияның бот-үнезин 1,5 хуу чиигедирин хүлээнгеннер.

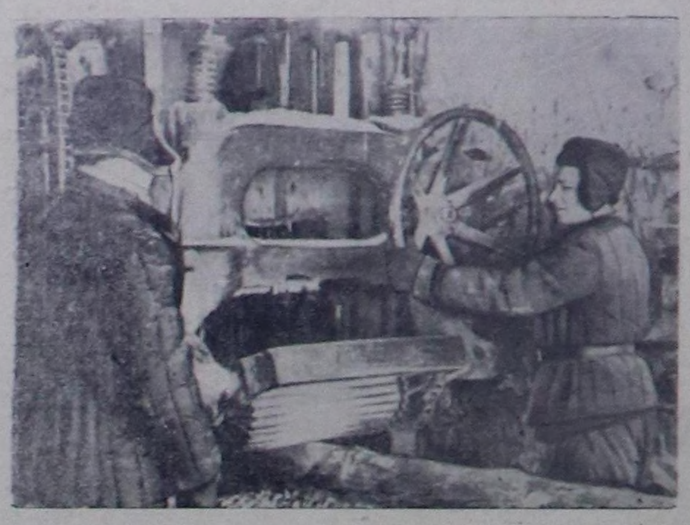

Чурукта: Кызылдың ыяш заводунуң ыяш дилер цегинде. Оң талазында: бригадириң оралакчызы Иосиф Радостев.

А. АИР.

Фото авторнуу.

Комсомолчу экипаж

Кызыл аэропортунуң аныяк ужудукчузу Юрий Есалов ужарчүүл школазын дооскаш ажылдап эгелеп турда, аңаа бергелер таваржып турган. Оон бээр 6 чыл чедип турар. Аныяк ужудукчу Тыванын агаар оруктарынга хөй чылдарда ажылдап келген дуржулгалыг ужудукчу эштериниң дузазы-биле аэропорттун мурнакчыларының одуруунда кирген.

Юрий ам боду дуржулгалыг ужудукчу. Ол «АН-2» деп самолеттүн командири. Экипажтың ийиги ужудукчузунда база-ла аныяк оол Виктор Кузнецов ажылдап турар. Оларның кайызы-даа комсомолчулар. Комсомолчу экипаж коммунистиг күш-ажылдың экипажы деп бедик атты чедип алыр дээш эрткен чылдан бээр демисежип келгеннер.

Олар амгы үеде Кызыл—Чадаана — Сүт-Хөл—Кызыл-Мажалык—Тээли аразында пассажирлер болгаш почта дажып турар. Көл даалгадан аңгыда Тожу, Мөңгүн-Тайга, Сыстыг-Хем болгаш өске-даа черлерже немелде ужудуушкунну чорудуп, улус ажыл-агыйынга чугула бараннарны сөөртүп турарлар.

Мурнакчы экипаж чеди чылдың ийиги чылының январь планын бүгү көргүзүглер талазы-биле ажыр күүседткен. Олар тонна-километр эртерин 138 хуу, пассажирлер сөөртүлгезин — 208,6 хуу күүседткеннер.

Комсомолчулар Ю. Есалов болгаш В. Кузнецов — идепкейлиг хөй-ниитичилер. Есалов аэропорттуң комсомол организациязының секретарының оралакчызы. Оларның кайызы-даа эки күш-культуржулар болгаш коллективтиң уран чүүл болгүмүнүң киржикчилери. Юрий — Киевтиң ужар-чүүл институдунда заочно өөренип турар, а Виктор — институтка киреринге белеткенип турар.

Планныг ажылдарны үргүлчү ажыр күүседип келгени, хөй-ниитичи үлегер-чижээ дээш комсомолчу экипажка социалистиг күш-ажылдың экипажы деп бедик атты Кызыл аэропортунда бир дугаар тывыскан.

А. АЛЕКСЕЕВ.

Агитация ажылынга киржилгем

«Тыва тудуг» трезинде партия организациязы бригадада тудугжулар ортузунга агитация ажылын чорударын 1957 чылда менээ удаскан. Ол партийжи даалганы изин-биле хүлээп алгаш, Заозерная кудумчуда аптека эргелелиниң улуг тудуун кылып турган М. Очур-ооллуң бригадазынга бодумнуң дорт хүлээлгемни күүсетпишаан, агитаторлап эгеледим.

Тудугжулар ортузунга беседаларны чорутпушаан, бригадага агитхуудусту организастаарынга база киржип турган мен. Ажылывыста чедиишкиннерни демдеглеп, четпестерни илередиринге ол чугула ужурдузалыг болган. Бистин бригада бодунуң мурнунга салдынган сорулгаларны үргүлчү ажыр күүседип турган.

Трестиң эргелели бисти 1958 чылда Кызылдың бус-турбина электростанциясың тудуунче шилчиткен. Тудугнуң 4-кү каъдынга туйбу чыыр, ону бетоннаар эң берге ажылдарны бистер эки күүседткен бис. Мугур кудумчузунда 60 орунлуг уруглар яслизиниң ийи каът тудуун болгаш № 7 школаның күш-культура база спорт залының тудуун бистиң бригада эрткен чылын ажыглалга киргеш, трест эргелелиниң мурнакчы бригадаларының санынга кирген. Ам Кызыл хоорайның Каа-Хем суурунуң Лермонтов кудумчузунда № 11 школа тудуунуң ажылын чорудуп турар бис.

Солуннарның арыннарынга парлаттынган чугула-чугула материалдарны номчуп, конспектилеп алгаш, тудугжулар ортузунга беседаларны душтеки азы кыска чапсар үезинде удаадараа чорудуп турар мен. Бригадавыстың 4 звеноларының аразында социалистиг чарыш калбарган, ооң түңнелдерин беш хонук санында үндүрүп, көргүзүг самбыразынга чырыдып турар бис.

Кызыл болгаш кара самбыралар чугула рольдуг. «Тудуг маадыры» деп улуг эгениң адаанга хоочун бызаңчылар Хувискаал, Домбук-оол, Балчат, аныяк ажылчыннар Чыргалак, Миндер чорук одалга-биле ажылдаар электростанциялар тударынга гидроэлектростанцияларга көөрде эвээш акша-хөрөңгилер болгаш үе-шаг чарыгдаттынары-биле тайылбырлаттынар. Биске код чүве болза капитализм-биле тайбын экономиктиг чарышка үе-шагны камнап алыры болгай. Күчүлүг атомнуг электростанциялар төлевилээшкини болгаш тудуушкуну база шакпын чоруп турар.

Одалга-биле ажылдаар чаа электростанциялар 600 мундан 2.400 муң киловатт чедир болгаш оон өрүдаа күчү-шыдалдыг болгулаар. Олар нургулайында-ла чурттуң чөөн талакы районнарынга, хөмүр даш-биле кончуг байлак черлер чанынга, терең суглуг хемнер чоогунга туттунар. 2,4 миллион киловатт күчүлүг электростанция 20 ажыг демир-орук составтарының ишти хире хөмүр дашты хонук санында-ла өрттедир болгаш конденсаторларын соодарынга, өске-даа чүүлдерге Москва хемден 5 — 7 катап улуг суг агымы негеттинер.

Энергия машиналарының тудугжулары чоокку чылларда 200, 300 болгаш 600 муң киловатт бус турбиналарының түүлүг үндүрүлгезин организастаар хүлээлгелиг. Бир миллион киловатт турбинаны белеткеп болуру эртем талазы-биле үндезилеттинген. Чаңгыс ындыг машинаның күчүзү революция мурнундагы Россияның бүгү электростанцияларының күчүзүнге дең болур!

Ынчалза-даа одалга энергетиказын бүгү хемчеглер-биле көдүрери камналгалыг гидроэлектростанциялар тудуун соксадыр дээни черле ол эвес. Бо чылдарда чурт делегейде кайгамчык улуг дээн гидроэлектростанцияларны улаштыр ажыглалга киирер. Долу күчүзү 2,3 миллион киловатт, Ленин аттыг ГЭС Волгада туттунган. 20 чылда туттунган Грэнд-Кулиде сураглыг америк станцияны ашкаш, ол дээрге делегейде эң улуг электростанция болган.

Ынчалзажок Волгада станция удавас бирги черден дүжер апаар. 1960 чылда оон артык улуг — 2.530 муң киловатт күчүлүг Сталинград ГЭС-ти ажыглалга киирер. Ынчалза-даа Сталинград ГЭС-тин делегейге бирги чергези үр эвес болур. Ангарада Падун өңгарынга Сибирьниң чаа күчүлүг станциязы — 4,5 миллион киловатт күчүлүг Братск ГЭС тургустунар, күчүлүг Енисейге 5 миллион киловатт күчүлүг Красноярск ГЭС мөгалыг чаагай кыдыр көстүп келир. Енисейниң ол күчүлүг станциязы күчү талазы-биле Бельгияның болгаш Данияның бүгү электростанцияларының күчүзүнге эннежир. Өске-даа улуг электростанциялар тудары төлевилеттинип турар.

Чеди чылда энергия тудугжулары ийи миллиард ажыг кубометр чер ажылын күүседир ужурлуг. Ол дээрге 12 Панама каналы-дыр! 58 — 60 миллион киловатт күчүлүг электростанциялар ажыглалга кирер. Ол дээрге Днепрниң чүс станциязы азы муң Волхов станциязы-дыр! 1965 чылда чуртка 300 муң ажыг километр улуг күжениишкиннинг электри дамчыдылгазының шугумнары ажылдаан турар.

Энергия тудуунуң хемчеңдерин дүргедедир болгаш калбартыр дээш демисеңге тудугнуң индустриалдыг методтары шиитпирлиг ужур-дузалыг.

Чуртту калбаа-биле электрижидериниң дугайында Ленинниң идеядыралчы хереглелин: чуртталга бажыңнарын, аъш-чемин, идик, хептин, транспортту, культураны көргүскен. Чуртту электрижидериниң сорулгазы ындыг тодаргай тайылбырлаттынган болган.

Советтер съездизиниң делегаттары Улуг театрның карангы болгаш соок залынга Ленинни дыңнап органнар. ГОЭЛРО планының номун бедик көдүрбүшаан, Владимир Ильич мынча дээн:

«Мен бодаарымга, бо дээрге — бистиң партиявыстың ийиги программазы-дыр...

Коммунизм — Совет эрге-чагырга бүгү чуртту электрижидерин каттыштырары ол болур... Чурт чүгле кажан электрижиттингенде, кажан үлетпүрге, көдээ ажыл-агыйга болгаш транспортка амгы үениң улуг үлетпүрүнүң техниктиг базазы тургустунганда, чүгле ынчан эвизинге чедир үзе тиилээр бис» (Чогаалдары, т. 31, арын 382, 384).

Оон бээр-ле социалистиг тургузуушкуниуң бүгү-ле үелериндe Коммунистиг партия, Ленинниң чагыгларын эдербишаан, электрижидилгени техниктиг депшилгениң эң чугула чепсээ кылдыр көдүрүп база аңаа үндезилээш, күш-ажылдың бүдүркүлүүн бедидерин, бистиң Төрээн чуртувустун экономика талазы-биле күчү-шыдалын болгаш камгаланыр аргазын быжыглаарын, чонну чаагай байдалын бедидерин чедип ап келген.

Чылдар эрткен. 10 — 15 чылларда 30 электростанцияларны тудар болгаш электри энергиязын бүдүрерин чартык миллиардтан 8,8 миллиард киловатт-шак чедирер шураашкын кылыр деп төлевилээн ГОЭЛРО планы 10 чылда күүсеттинген.

1950 чылда Совет Эвилели электри энергиязын бүдүрер талазыбиле Европага бирги болгаш делегейге ийиги черже үнген.

1960 чылда ССРЭ-ниң электростанциялары 291 миллиард киловатт-шак электри энергиязын бүдүрер — ол болза 1913 чылдагызындан барык-ла 150 катап хөй, азы эрткен чылын Англияның, Францияның, Италияның, Швецияның, Бельгияның болгаш Финляндияның бүдүргенин каттыштыр алырга безин, оларныыңдан хөй болур.

Амгы үедеги энергетика чурттуң ажылгыр аргазын тодаргайлап турар. Ооң хемчеңдерин кайгамчык улуг. Чүге дээрге электростанциялардан аңгыда, бистерге хөй янзы-бүрү турум болгаш көжүп чоруур шимчедикчилер ажылдап турар болгай. ССРЭ-ниң энергия талазы-биле аажок улуг чепсегленишкини — бистиң партиявыстың чайгылыш чок чорудуп турар ленинчи политиказының түңнели болур.

Ленинниң тодаргайлаашкынының ужур-утказын илеретпишаан, эш Н. С. Хрущев мынча дээн:

«Ленинниң ол тодаргайлаашкыны чүнүң-биле кайгамчыктыгыл? Ол дээрге хамыктың мурнунда коммунизм тургузуушкунунуң сорулгаларының дугайында тодаргай, дириг билиишкинни берип, коммунизм дугайында билиишкинни кабинетке олура угаазылап бодаар чоруктан үндүрүп, ону боттуг үндезинге салып, теория талазы-биле ниити өөредигни чаа амыдыралды тургузуп турар миллион-миллион кижилерниң практиктиг ажыл-чорудулгазынче шилчидип турар-дыр...

Ленинчи тодаргайлаашкынның гениалдыы болза коммунизм тургузуушкунунуң политиктиг (Совет эрге-чагырга) болгаш экономиктиг (бүгү чуртту электрижидери) талаларын чардынмас чаңгыс эптиг кыдыр көрүп турарында. Ленинни-биле алырга, кончуг бөдүүн болгаш тодаргай: Совет эрге-чагырга электрижидилгени немептер!

Коммунизм тургузуушкунунуң политиктиг талазы — шагда шиитпирлеттинген айтыгы. Бо үе-чадада коммунизм тургузуушкунунуң экономиктиг талазы (бүгү чуртту электрижидери) чүгле улам улуг эвес, харын шиитпирлиг ужур-дузалыг болуп турар. Электрижидилге — улус ажыл-агыйының хөгжүлдезиниң, коммунизмче шилчиринге эргежок чугула материалдыг болгаш угаан-бодалдың чаагай чүүлдериниң өлбекшилин тургузарының үндезиннериниң үндезини ол болур.

ҮЕ-ШАГНЫ КАМНАП АЛЫРЫ — КОЛ ЧҮҮЛ ОЛ

Энергетиктерни партия коммунистиг тургузуушкунуң мурнуку одуруунче идип үндүрүп турар. Чуртту энергия-биле хандырарынга одалга-биле ажылдаар улуг электростанциялар кол рольду ойнаар, оларга чиик өртектиг хөмүр даштын, бойдус газының болгаш мазуттуң кедергей хөй курлавырларын ажыглап турар. Чеди чыл дургузунда одалга-биле ажылдаар 250 хире күчүлүг электростанцияларны алгыдарын болгаш немей тударын төлевилеп турар. Одалга энергетиказын ынчаар калбаа-биле хөгжүлалга киирер. Долу күчүзү 2,3 миллион киловатт, Ленин аттыг ГЭС Волгада туттунган. 20 чылда туттунган Грэнд-Кулиде сураглыг америк станцияны ашкаш, ол дээрге делегейде эң улуг электростанция болган.

Ынчалзажок Волгада станция удавас бирги черден дүжер апаар. 1960 чылда оон артык улуг — 2.530 муң киловатт күчүлүг Сталинград ГЭС-ти ажыглалга киирер. Ынчалза-даа Сталинград ГЭС-тин делегейге бирги чергези үр эвес болур. Ангарада Падун өңгарынга Сибирьниң чаа күчүлүг станциязы — 4,5 миллион киловатт күчүлүг Братск ГЭС тургустунар, күчүлүг Енисейге 5 миллион киловатт күчүлүг Красноярск ГЭС мөгалыг чаагай кыдыр көстүп келир. Енисейниң ол күчүлүг станциязы күчү талазы-биле Бельгияның болгаш Данияның бүгү электростанцияларының күчүзүнге эннежир. Өске-даа улуг электростанциялар тудары төлевилеттинип турар.

Чеди чылда энергия тудугжулары ийи миллиард ажыг кубометр чер ажылын күүседир ужурлуг. Ол дээрге 12 Панама каналы-дыр! 58 — 60 миллион киловатт күчүлүг электростанциялар ажыглалга кирер. Ол дээрге Днепрниң чүс станциязы азы муң Волхов станциязы-дыр! 1965 чылда чуртка 300 муң ажыг километр улуг күжениишкиннинг электри дамчыдылгазының шугумнары ажылдаан турар.

Энергия тудуунуң хемчеңдерин дүргедедир болгаш калбартыр дээш демисеңге тудугнуң индустриалдыг методтары шиитпирлиг ужур-дузалыг.

Чуртту калбаа-биле электрижидериниң дугайында Ленинниң идеядыралчы хереглелин: чуртталга бажыңнарын, аъш-чемин, идик, хептин, транспортту, культураны көргүскен. Чуртту электрижидериниң сорулгазы ындыг тодаргай тайылбырлаттынган болган.

Советтер съездизиниң делегаттары Улуг театрның карангы болгаш соок залынга Ленинни дыңнап органнар. ГОЭЛРО планының номун бедик көдүрбүшаан, Владимир Ильич мынча дээн:

«Мен бодаарымга, бо дээрге — бистиң партиявыстың ийиги программазы-дыр...

Коммунизм — Совет эрге-чагырга бүгү чуртту электрижидерин каттыштырары ол болур... Чурт чүгле кажан электрижиттингенде, кажан үлетпүрге, көдээ ажыл-агыйга болгаш транспортка амгы үениң улуг үлетпүрүнүң техниктиг базазы тургустунганда, чүгле ынчан эвизинге чедир үзе тиилээр бис» (Чогаалдары, т. 31, арын 382, 384).

Оон бээр-ле социалистиг тургузуушкунуң бүгү-ле үелериндe Коммунистиг партия, Ленинниң чагыгларын эдербишаан, электрижидилгени техниктиг депшилгениң эң чугула чепсээ кылдыр көдүрүп база аңаа үндезилээш, күш-ажылдың бүдүркүлүүн бедидерин, бистиң Төрээн чуртувустун экономика талазы-биле күчү-шыдалын болгаш камгаланыр аргазын быжыглаарын, чонну чаагай байдалын бедидерин чедип ап келген.

Чылдар эрткен. 10 — 15 чылларда 30 электростанцияларны тудар болгаш электри энергиязын бүдүрерин чартык миллиардтан 8,8 миллиард киловатт-шак чедирер шураашкын кылыр деп төлевилээн ГОЭЛРО планы 10 чылда күүсеттинген.

1950 чылда Совет Эвилели электри энергиязын бүдүрер талазыбиле Европага бирги болгаш делегейге ийиги черже үнген.

1960 чылда ССРЭ-ниң электростанциялары 291 миллиард киловатт-шак электри энергиязын бүдүрер — ол болза 1913 чылдагызындан барык-ла 150 катап хөй, азы эрткен чылын Англияның, Францияның, Италияның, Швецияның, Бельгияның болгаш Финляндияның бүдүргенин каттыштыр алырга безин, оларныыңдан хөй болур.

Амгы үедеги энергетика чурттуң ажылгыр аргазын тодаргайлап турар. Ооң хемчеңдерин кайгамчык улуг. Чүге дээрге электростанциялардан аңгыда, бистерге хөй янзы-бүрү турум болгаш көжүп чоруур шимчедикчилер ажылдап турар болгай. ССРЭ-ниң энергия талазы-биле аажок улуг чепсегленишкини — бистиң партиявыстың чайгылыш чок чорудуп турар ленинчи политиказының түңнели болур.

Ленинниң тодаргайлаашкынының ужур-утказын илеретпишаан, эш Н. С. Хрущев мынча дээн:

«Ленинниң ол тодаргайлаашкыны чүнүң-биле кайгамчыктыгыл? Ол дээрге хамыктың мурнунда коммунизм тургузуушкунунуң сорулгаларының дугайында тодаргай, дириг билиишкинни берип, коммунизм дугайында билиишкинни кабинетке олура угаазылап бодаар чоруктан үндүрүп, ону боттуг үндезинге салып, теория талазы-биле ниити

„Коммунизм—Совет эрге-чагыргага бүгү чуртту электрижидерин каттыштырары ол болур“.

(В. И. ЛЕНИН).

Улуг машина индустриязынга үндезилээш, хожудангай Россияны күчүлүг социалистиг күрүне болдурарының эртем талазы-биле үндезилеттинген планын В. И. Ленин ажылдап кылган. Социализмнин болгаш коммунизмниң материалдыг-бүдүрүлге базазын тургузарынга чуртту электрижидери шиитпирлиг ужур-дузалыг болурун ол баш бурунгаар көрген.

«Социализмниң карачаңгыс материалдыг үндезини болза чер ажылын база эде организастап шыдаар аргалыг машиналыг үлетпүр бооп болур» деп В. И. Ленин бижээн. Эң чаа техниканың деңнелинге дүүшкек күчүлүг үлетпүр дээрге бүгү чуртту электрижидери ол болур деп Ленин айыткан. Улус ажыл-агыйының бүгү адырларын электрижидери харын коммунизмниң үндезиннериниң эчизинге чедир тиилелгезин болдурар.

В. И. Ленин Октябрьның соонда баштайгы айларда-ла чуртту электрижидериниң планын ажылдап кылырынче кыйгырган. Ол, сураглыг орус инженерлер-биле чугаалажып, чаа совет электростанцияларны төлевилээриниң болгаш тударының дугайында айтыышкыннарны берип турган. 1918 чылдың апрельде Эртемнер академиязының эртем-техниктиг ажылдарының планының төлевилелин тургузуп тура, электрижидилгеже ол онза кичээнгейни салган. 1920 чылдың январьда Г. М. Кржижановскийге чагаазынга Ленин чуртту электрижидериниң планын ажылдап кылырынче доп-дораан киреринин негээн. «Көскү, делгеренгей, тодаргай болгаш илдең (эртем талазы-биле черле үндезилеттинген) перспектива-биле чонну хаара тудар төлээде, ону ам дораан тургузар херек: 10 — 20 чыл иштинде ажылдааш-ла үлетпүрлүг болгаш чер ажылдыг бүгү Россияны электрилиг кылыптар бис... Катаптаайн, ажылчыннарның массазын болгаш медерелдиг тараачыннарны 10 — 20 чылда улуг программа-биле хаара тудар херек» (Чогаалдары, т. 35, арын 370).

1920 чылдың декабрь 22-де болган Советтериниң VIII Бүгү-россия съездизинге чедир ГОЭЛРО планы белен турган. Ол планның номунга бир кайгамчык немелде арын каракка көстү бээр турган. Арынга «электрижидилге» деп бижиктиг улуг чүрек чураан болган. Ол чүректен беш көзенектерже удазыннар шөйдүнген. Оларның тус бүрүзү чонну эң-не эргежок чугула, амыдыралчы хереглелин: чуртталга бажыңнарын, аъш-чемин, идик, хептин, транспортту, культураны көргүскен. Чуртту электрижидериниң сорулгазы ындыг тодаргай тайылбырлаттынган болган.

Советтер съездизиниң делегаттары Улуг театрның карангы болгаш соок залынга Ленинни дыңнап органнар. ГОЭЛРО планының номун бедик көдүрбүшаан, Владимир Ильич мынча дээн:

«Мен бодаарымга, бо дээрге — бистиң партиявыстың ийиги программазы-дыр...

Коммунизм — Совет эрге-чагыргага бүгү чуртту электрижидерин каттыштырары ол болур... Чурт чүгле кажан электрижиттингенде, кажан үлетпүрге, көдээ ажыл-агыйга болгаш транспортка амгы үениң улуг үлетпүрүнүң техниктиг базазы тургустунганда, чүгле ынчан эвизинге чедир үзе тиилээр бис» (Чогаалдары, т. 31, арын 382, 384).

Оон бээр-ле социалистиг тургузуушкунуң бүгү-ле үелериндe Коммунистиг партия, Ленинниң чагыгларын эдербишаан, электрижидилгени техниктиг депшилгениң эң чугула чепсээ кылдыр көдүрүп база аңаа үндезилээш, күш-ажылдың бүдүркүлүүн бедидерин, бистиң Төрээн чуртувустун экономика талазы-биле күчү-шыдалын болгаш камгаланыр аргазын быжыглаарын, чонну чаагай байдалын бедидерин чедип ап келген.

Чылдар эрткен. 10 — 15 чылларда 30 электростанцияларны тудар болгаш электри энергиязын бүдүрерин чартык миллиардтан 8,8 миллиард киловатт-шак чедирер шураашкын кылыр деп төлевилээн ГОЭЛРО планы 10 чылда күүсеттинген.

1950 чылда Совет Эвилели электри энергиязын бүдүрер талазыбиле Европага бирги болгаш делегейге ийиги черже үнген.

1960 чылда ССРЭ-ниң электростанциялары 291 миллиард киловатт-шак электри энергиязын бүдүрер — ол болза 1913 чылдагызындан барык-ла 150 катап хөй, азы эрткен чылын Англияның, Францияның, Италияның, Швецияның, Бельгияның болгаш Финляндияның бүдүргенин каттыштыр алырга безин, оларныыңдан хөй болур.

Амгы үедеги энергетика чурттуң ажылгыр аргазын тодаргайлап турар. Ооң хемчеңдерин кайгамчык улуг. Чүге дээрге электростанциялардан аңгыда, бистерге хөй янзы-бүрү турум болгаш көжүп чоруур шимчедикчилер ажылдап турар болгай. ССРЭ-ниң энергия талазы-биле аажок улуг чепсегленишкини — бистиң партиявыстың чайгылыш чок чорудуп турар ленинчи политиказының түңнели болур.

Ленинниң тодаргайлаашкынының ужур-утказын илеретпишаан, эш Н. С. Хрущев мынча дээн:

«Ленинниң ол тодаргайлаашкыны чүнүң-биле кайгамчыктыгыл? Ол дээрге хамыктың мурнунда коммунизм тургузуушкунунуң сорулгаларының дугайында тодаргай, дириг билиишкинни берип, коммунизм дугайында билиишкинни кабинетке олура угаазылап бодаар чоруктан үндүрүп, ону боттуг үндезинге салып, теория талазы-биле ниити

ТУДУГ ЫЯЖЫНЫҢ БЕЛЕТКЕЛИН ДҮРГЕДЕДИР

Чөөн-Хемчик районуң колхозтары 1960 чылда 2300 дөрбелчин метр шөлдүг 115 чурттарга бажыңнарын, хөй санныг бүдүрүлге, культура-амыдырал тудугларын болгаш мал кажааларын тудары колхозтарның бүдүрүлге планнарында көрдүнген.

Эки шынарлыг, чиик өртектиг тудугларны хуусаа бетинде тудуп дөзарынга тудуг ыяжының белеткелин кышкы үеде организастыг чорудары эргежок чугула. 1960 чылда тудуг ыяжының белеткелинче колхозтар 1959 чылдың ноябрь, декабрь айларда эгелеп киргилээн.

Тудуг ыяжын белеткээри дээш чарышка «Большевик», «Октябрь 30 чылы», «Кызыл тараачын» колхозтар мурнуку одуругда чоруп турар. Ол колхозтарның баштаар черлери тудуг ыяжы белеткээринче бүгү күш-ажыл кылып шыдаар колхозчуларның 30—35 хуузун хаара туткан. «Большевик» көдээ ажыл-агый артелиниң И. Кекей удурткан тудуг бригадазында күш-ажыл эки организастаттынган. Ыяш белеткелинде шанактыг 12 аътты, автомашинаны болгаш тракторну тыртар күшке ажыглап турар. Февраль эгезинге чедир ол бригаданың ажыл-ишчилери 1760 ажыг кубометр ыяшты азы планының 76,1 хуузун кезип белеткээн болгаш 1000 ажыг кубометрни орукта үндүр тырттырган. «Октябрь 30 чылы» колхоз белеткезе чогуур 2500 кубометр ыяштан 1016 кубометрни кескеш, оон 1000 кубометрни чер агынче үндүрүп, 700 кубометрни тудуг объектилеринде дүжүрген. Белеткезе чогуур ыяжының 40 хуузун кезип алган «Кызыл тараачын» колхозта байдал база багай эвес. Ол көдээ ажыл-агый артели 45 тонна чугайны өртедип алган.

Мооң-биле кады тудуг ыяжының белеткели районга ийи-үш айлар бурунгаар эгелээн болза-даа ол ниитизи-биле оожум темпилиг чоруттунуп турар. Февраль 1-ге чедир район ыяш белеткелиниң планын 34 хуу, оон сөөртүлгезин—9-ла хуу күүсеткен. Ыяш белеткелинче Ленин аттыг, «Хорум-Даг», «Искра» колхозтарның баштаар черлери кошкак сагыш салып турар. Ленин аттыг колхозтуң тудуг бригадазының бригадири турган эш Досумнуң бо ажылга удуртулганы кошкатканы-биле ыяш белеткээр планның чүгле 11,5 хуузу күүсеттинген. Тайгада кезип белеткээн 300 кубометр ыяш тудуг объектилериндe дүжүртүнмээн. Дилиг материалындан чаңгыс кубометр-даа белеткеттинмээн. «Хорум-Даг» колхозтуң ыяш участогунга ажыл эрткен чылдың декабрьда эгелээн хөреде амга чедир тудуг ыяжының дөңгүп-ле 50 хуузу белеткеттинген. Оон тудуг шөлдериндe чаңгыс-даа кубометр ыяш дүжүртүнмээн. 800 кубометр ыяшты дилигге белеткээр ужурлуг, оон чүгле 0,7 хуузу белеткеттинген.

Ыяш белеткелиниң талазы-биле «Искра» колхоз хамык колхозтарның кудуруунда чоруп турар. Ында ыяш белеткээр планның чүгле 28 хуузу күүсеттинген. Бо чорук колхозтуң удуртукчуларын дүвүреттпейн турар.

Чадаананың ыяш ажыл-агый черинде четпестер база бар. Ол чер (директору эш Шатовкин) колхозтарга ыяш участогун 2,5 гектар-лап айтып берип турар. Колхозтар ол 2,5 гектар черниң ыяжын кезип белеткээш, ыяш ажыл-агый черинiң катап чер айтып бээрин үр үеде маназар ужурга таваржып турар.

Сталин аттыг, «Хорум-Даг», Ленин аттыг колхозтар тудугларга хереглээр даш белеткелин эки чорудуп турар. Сталин аттыг колхоз 270 кубометр дашты белеткеп алган. Бинчалажок колхозтарда тудуг дажы белеткээриниң планы чүгле 29 хуу күүсеттинген.

Чугай тудугга чугула материал. Колхоз бүрүзү 20—60 тонна чугайны белеткээр планныг. Оон күүселдези багай. «Кызыл тараачындан» өске колхозтар чугай бүдүрериниче эгелеп кирбээн.

Тудуг материалының белеткелинде четпестерни чайладырынче колхозтар баштаар черлери шиитпирлиг хемчет алыры, кышкы орукту ыяш белеткелинге чөп ажыглаары негеттинип турар.

М. СЕВЕН,

«Шынның» корреспондентизи.

Комсомолчу Ак-оол Чечек «Кызыл партизан» совхозта ийи чыл иштинде саанчылап турар.

ССРЭ-ниң Дээди Совединиң сессиязынга эш Н. С. Хрущевтуң илеткели-биле танышкаш, эш Ак-оол Чечек бо чылын инек бүрүзүнден ортумаа-биле 1450 кг сүт саап алырын хүлээнген. Аныяк, омак-хөглүг саанчы бодунуң сөзүн ээлээр деп бадыткап турар.

Чурукта: саанчы **Ак-оол Чечек.**

Фото **С. Феоктистовтуу.**

Соңга өттүр

СЭКП Каа-Хем райкомунуң активби-биле каттышкан пленуму ажыттынарынга чедир каш-ла минута арткан турган. Районнуң колхозтарындан райком кежигүнери болгаш чалатканнар чиик машиналар-биле келгилээш, оларны райкүүском эжиинге чыскаай тургузупканнар.

— «Тере-Хөл» колхозтан-даа, элээн ырак «Тиилелге» болгаш «Совет Тывадан»-даа эштер шагда келди. «Бурунгааржылар канчап барган чоор?» — деп райкомнуң бир ажылдакчызы арай дүвүрээн хевирлиг чугаалаанган.

— «Үнүштүвүс» дишпедилер бе, келир чыгаан боор — деп бир ажылдакчы оожуктурукааан аянныг чугаалады.

Ол аразында техничка машина маңнап кээп, райком дужунда кудумчута докталай берген. Оон иштинден колхоз даргазы эш Прокудин, партия эге организациязының секретары эш Шогжад суглар үнгүлеп келгеннер. Чолаачы кылаштап баргаш, техничканың эжиин ажыдыптарга оортан чалатканнар эштер, агроном Кунаажык, Дүкүл-оол, Найдан суглар база үнгүлеп келгеннер.

Бир-ле кижи: «дупчүттүнүп алгаш пленумга хап кээр бо эштерни аа»... дээш, бодунуң чугаазынга эпчоксуна бергеш, өскээр кылаштап чоруй барган. Ийи каът бажыңның соңгазындан Бүрен-Хем даргаларын көрүп турган кижилер аразында чугаалажы бергеннер:

— «Победалыг» улус ийик мооңар. Оозу канчап барган чоор?

— Үрелип каарга садыкканнар.

— Оларныы деп «Москвич» маңнап турар чүзү ийик?

— Үрелген.

— «ГАЗ-69» машиналыг-ла колхоз болгай.

— База үрелген.

— Н-да... деп чугаалаш, бир эш база-ла өскээр базып чоруй барган.

Соңга караандан ыя аңаа тургаш каш кижилерге көзүлген чурумал элээн утканы чугаалап турар. «Бурунгаар» колхозта аар, чиик машиналар барык чәрби чыгам. Бинчалажок оларның дыка хөйү ажылдавайн турар. Техниканы камнавас, септевес, механизаторлар-биле чогуур ажыл кылбас, кижилерниң харыысалгазын бедитпес боорга, авто ажыл-агый ындыг чаржынчыг байдалга таваржы бээр-дир.

А. КРУГЛОВ.

Хүлээлгезин күүседип турар

Таңды райпозунуң «Межегей» совхозтуң Кара-Булуң участогунда магазин мурнуку чылдарда садып алыкчыларның негелдезин хандырбайн, садыгжылар халажыр турган. Палухина 1958 чылда ол магазинге ажылдап кирген. Оон бээр-ле магазин бараан саарыгазының планын үргүлчү ажыр күүседип келген болгаш садып алыкчылардан хомудал читкен.

Палухина ССРЭ-ниң Дээди Совединиң IV сессиязынга «Чепсегленишкинни дүжүрери — тайбыңны быжыглаарынче болгаш улустар аразынга найыралды хандырарынче орук» деп Н. С. Хрущевтуң илеткелин танышкаш, чеди чылдың ийиги чылында бараан саарылгазының чыл планын 160 хуу күүседир деп хүлээлгени алгаш, январь айнынын ажыр күүсеткен.

Чоннуң чугула хереглелиниң бараннарын үзүктелдирбейн, садып алыкчыларның чагыларын ёзугаар эккеп, бараанны шилип алырын ол чонга сүмелеп турар. Тус черниң чурттакчылары садыгжының эки ажылын үнелеп турар.

В. ШОЙЛАА.

ХОВУ-АКСЫ БӨГҮН

РЕПОРТАЖ

АЖЫЛ СООНДА

Кышкы хүн Таңды-Уула сыныарының артынче ажыт кире берген соон дарый кежээки имиртиң удаткан чок дужуп келген.

Хову-Аксы суурнуң бир мугур кудумчузунда автобус доктаар черде он ажыг кижи эзлчештир турупкан, машинаның көстүп кедир оруунче болган чок-ла көргүлей каап турганнар. Ол аразында кээп доктаган автобустан кижилер соскаал чокка шуужуп үнүп турда маналаннарының саны чәрби ажа берген.

Автобустан сөөлгү кижи дүжери билек-ле маңнап турганнар олуруп эгелээн. Чолдак алгы тоннуг кырган ирей, долгандыр чыып турган оттарны, автобустан үнген, кирген, ыңай-бээр шуушкан кижилерни эргий көргеш, чаныга турган аныяк ажылчынга чугаалады:

— Кара бажым агаргыже, чалыы бодум кырыгыже бо Хову-Аксынга чурттап келдим — дээш, соксай хона бергеш, кандыг-бир чүүлдү ханы боданган дег болу берди.

Ол аразында автобус бичии мойналыкты ашкаш, ийи-ийи каът бажыңнарлыг ажылчын суурга докталай берген. Улус-биле кады дүшкеш, чугаакшыр ашак демги-ле аныяк ажылчынга чугаалай-дыр:

— Шала куду, дөө ол чаа тудуп турар ийи каът бажың тур бе? Магалыг-ла оран аа! Шак ол бажың турар чер шаандагы мөөң өөм орны турду. Чайлаам бо турду. А кыштаам, мыя бо артыы даглар иштинде каътта чүве. Мөөң өдеккыштаам турган черден канчаардаа аажок улуг ажыктыг байлак тывылган-дыр. База әлдеп аа! Хе-хе-хе!

Ам дээрге мында орус, тыва, буряат, украин дээш хөй-ле аймактарның оглу, кызы чыглып кээп, оран-бажың тудуп, чурттуп эртине байлаан ажылган, чөнну күчү-шыдал кирер, бо өөн чыткан Хову-Аксынга черле чүү кылып турар-дыр, долгандыр ылавылап көрем. Оларның бирөөзи-ле болгай сен...

АЖЫЛДААШ ДЫШТАНЫР

Кожалашкак ийи-ийи каът чурттарга бажыңнары, уруглар сады, улуг клуб дээш чаа тудуглар-ла хөй. Оларның бирөөзинден, ажылчыннарның общежитиезинден радиоприемниктиң ол, бо чүкче тарап турар өткүт үнү, бир-ле кижинин музыка аайы-биле ырлааны, аныяк ажылчыннарның каттырышканы, хөглөөни дыңналып кээп турган.

Кызыл булуң. Дөрде радиоприемниктен танцылар дыңналган, үшдөрт эш-эш кижилер таваар танцылаан, чамдыктары диванда олуруп алган чугаалашкан органнар. Назы ортузу эрте берген, сарыг салдыг кижи, сал орну безин чок аныяк ажылчын Николай, терең кара эринсалдыг тыва эр үжөлөөн олурупкан изиг чугаалашкан орлар.

— Даарта дыштаныр хүнде, агаарлап, селгүүстээр дээн кижи мен. Бинчалза-даа доосааан чуруум сагыштан үнмес-тир. Оомну кылыр мен. Монгуш портредиңер доостуңар бе? Удур, тедир чуружар дээн дугуржулгавыс база бар алё!— дээш салдыг эр каттырган.

— Ажыл-даа эки-ле. Шак эвээштир. Даарта шуптувус чыглып алгаш чоруулуцар, че.

Танцы-биле ыры солужуп, каткы-хөг, өөн баштак куттулуп, орай дүнеге чедир кызыл булуң хайныгып-ла турган.

Аныяк ажылчыннар ак-сеткилдиг ажылдап, сеткилин хандыр ойнапхөглеп, хостуг шактарын чөп ажыглап турар. Конькилээр, хоккей ойнаар дээш Элегес хемниң унунга боттары каток кылып алганнар.

ДАШЧЫЛАР

Кыланайнып турар кылдыр машиналар таштай базып каан орук суурдан үнгеш, таптыг-ла хүн бадар талада мойналыктап ашкаш, ийи чарлы берген: бирээзи Хову-Аксы суур барган, а бирээзи даг эдектээш, чаа тудугларның аразынче кире берген. Ында улуг электри станциязының тудуу доостур чедип турар, а оон чанында гараж ажыглалда кирген болгаш өске-даа хөй-хөй тудуглар немешкен.

Хүн часкы ышкаш, карак чылчырыкталдыр харга хереленнип турза-даа, дагның мурнуу ийинде даш салып турган ажылчыннарның арыннары кышкы хүн хереленге кылагар хүрең кылдыр тодугун калган. Ажылчыннар холдарында хүүрекчигештер тудуп алган ханазы чаа бедип орар тудугнуң ол-бо талазында тургулапкан бирээзи малгаш белеткээн, өскези даш дажыглаан, а суг хайындырып каан улуг котелга чоок турган ажылчын, чылыг хөректээштиг, кижи ортузу хире дөгүй берген кижи, бо-ла от чүшкүре берген турар.

Ол болза Валерий Кунгаанын дашчылар бригадазы, кыштың соогу турза-даа бир-ле дугаар суг изидип, бетон белеткеп алгаш, даш салып турар. Эрткен чылын олар ниити шөлү 400 дөрбелчин метр чедип турар кислород болгаш суг сордурар станцияларның тудуун доосканнар. Барык-ла 200 кубометр хемчөөлдиг вентиляция станциязының дөжээ болгаш ханалары салдынган.

Бригадада шупту он бир ажылчыннар бар. Олар күш-ажылдың бүдүрүкчүлүүн бедидип, кижи бүрүзү хүнде 3 кубометр даш салыр турган, 5 кубометр чедирип турарлар. Ай планын 175 хуудан кудулатпас деп соруулганы салган ажылдап турарлар.

РУДАЖЕ ОРУК

Валерий Кунгаанын бригадазының чанында штольняда Владимир Сухачевтуң даг ажылдары кылыр комплексилиг бригадазы ажылдап турар. Ол тус-туе бригадалардан чоокта чаа комплексилиг бригада кылдыр тургустунган.

Штольня иштинге чаны-биле даш үндүр сөөрткен вагончугаштарны эртиришкеш, Владимир Сухачев бодунуң бригадазының ажылынын дугайында хандыкшыл-биле чугаалап, сөөлгү каш хонуктарда кылган ажылдарны көргүзүп чор.

— Мыя бо чиңгелей берген черден ыңай он ажыг хонукта барыкла 60 метр черни үттеп эрттивис. Бо дөөрге бистиң чартык ай иштинде кылган ажылывыс-тыр. Бригада чаа тургустунган чүве болганда ажылывыста четпестер хөй. Кижилер ам-даа чаңгыс эп-биле ажылдап чаңчыкпаан. Ындыг-даа болза баштайгы көргүзүүвүс эки.

Вагончугаштар оруу шөйүп, аңаа ыяштар сыртай салган ажылчыннарга келдивис. Горбиттиг лампа чырыынга көк-ногаан көстүр хаядашты чаа-ла буза тепсип каан. Стол дег-даа, чудурук дег-даа даштар овааланы берген. Вагончугаштарга долдур чүдүргеш, саат чокка чорудуп турлар.

Комплексилиг бригаданы тургузарынга чамдык кижилер арай хөңнү чок турганнар. Ажылчыннар, мастерлер ындыг бригаданың ажыктыын, ажылдың бүдүрүкчүлүүн кайы хире бедий бээрин бүзүредип турган, бригаданы тургузуп алганнар. Сухачев баштай мастерлеп турган. Чаа тургустунган бригаданың ажылы шоолуг-ла башкарлып шыдавайн турарга ол бодунуң күзелибиле бригадирлей берген.

Комплексилиг бригада чартык ай хуусаада 60 метр черни эрткен. Ол дөөрге улуг чедишкин-дир. Оон күш-ажылчы көргүзүү ам-даа улгадыр.

* * *

Суур биле рудалар аразында аргыжар орук бичии даг артында эзимге баргаш төнүп калган, а орукту оон ыңай чорудар дээш мурнунда ыяштарны ужуруп, арыглап эгелей берген. Ында он бир кижи составтыг тускай бригада ажылдап турар. Он километр хемчөлдиг орук кылыр. Ажылчыннарның бо чылгы оваалгазы ол орукту ыяавыла соңгу рудага чедир кылгаш, ажыглалга киирери болуп турар.

Оваалаш, өртедипкен будуктар чызырады хып, соокка хирээнин кыңгыраш үнү даг, каскакка чаңгыланып, ужурган ыяштар кизиреди, чазырады кээп дүшкүлеп, ажылчыннарның аразында сүмележип, чугаалашканы, ойнап-хөглөөни, бирле кижиниң чиңге үн-биле кожумактай каапканы, балдының доң ыяшка шаккылаан даажы шупту каттыжып, өөн чыткан тар эзимни оттуруп, ында амыдырал хайныгып турар дээрэин көргүзүп турган.

Орук кылып турар тудугжулар шупту мөге, шыырак, күдер әрлер. Эрткен чайын олар дөрт километр черниң оруун асфальтылап доосканнар. Ам соңгу рудаже орук кыла бергеннер. Ол орук доостурга ажыттынар завод-биле рудаларның аразында дөрт каалама орук туруптар. Ынчан руда сөөрткен машиналар олап, каржып-солчуп туруп бээрлер.

Кежээликтей ажыл шагы дооступ, автобуска, шывыглыг машиналарга оргаш, ажылчыннар бажыңнарынче хаптарлар. Чамдыктары Хову-Аксы суурга артып каарлар, а өскелери ажылчын суурга чедир кагар. Машиналарындан дүшкеш, ийи-ийи каът бажыңнарның аразынга тарап, чоорту-ла чиде бээрлер. Чамдыктары общежитиеге келир, а өскелери боттарының бажыңнарынга бааррлар. Кайы-даа бажыңнарны бус-биле чылыдар, штукатурлааш, агартыр чугайлап каан.

Ажылчыннарның ажык-олчазында эки. Кижи бүрүзү ортумаа-биле муң чыгам рубльди ажылдап ап турарлар. Орук кылып турар ажылчыннар колдуу-ла хуузунда бажыңнар тудуп алганнар...

Эгезинде дүшканывыс демги ол чугаакшыр кырганның караанга болган бо черде өскерлиишкиннерни шуптузу бижинри берге. Бо дээрге оон чамдык участоктарында дамды дег кезектери-дир.

Хову-Аксының байлаан ажылдап кылыр завод 1962 чылда ажыттынар. Амыдырал ынчан улам-на хайныышкынныг апаар. Ажылчыннарның саны улам көвүдээр.

Огнев ашактың чаңгыс бажыңы турган Хову-Аксынга улуг бүдүрүлге тургустунуп, Ильичиниң лампалары суурларда, даглларда кыва берген болгаш кижиниң аас-кежиннче оруун чырыдып турар.

С. НАТПИТ-ООЛ.

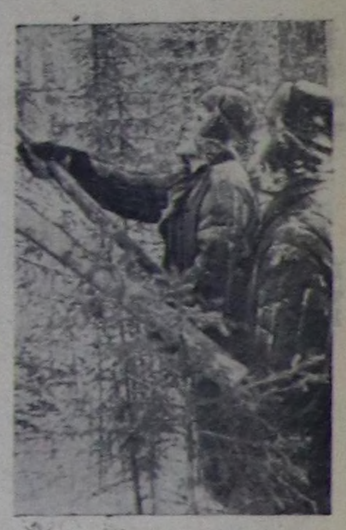

«Тывакобальт» комбинаттың тудуунга хереглээр ыяш материалдарының белеткели база сөөртүлгези хайныышкыныг чоруп турар. Ында ыяш кезикчилери эштер Сидоров, Кришенинников, Гаврилядов олар хүн бүрүде нормаларын 180—200 хуу күүседип турар.

Чурукта (солагай талазындан): ыяш кезикчилери В. Сидоров, А. Кришенинников, П. Гаврилядов оларның ажылдап турары. Ортузунда — трактор-биле ыяш сөөртүлгези.

Фотозу **С. Гавриловтуу.**

зын боттандырарынга чеди чыл шиитпирлиг үе-чада болур. 1965 чылда совет электростанциялар 500 — 520 миллиард киловатт-шак электри энергиязын ажылдап үндүрер. Ол дээрге эрткен чылда бүгү делегейге электроэнергия бүдүрүлдезиниң дөрттүң бири кезээдир.

Элээн ырак келир үеде совет энергетика канчаар хөгжүүрүл? Чурттуң хереглелдерин болгаш энергетиканың хөгжүлдезиниң мурнап орар темпилерин хандырарынга 1970 чылда электроэнергияны бүдүрерин 900 миллиард киловатт шакка, 1975 чылда — 1500 хире миллиард киловатт-шакка, а 1980 чылда — 2.300 хире миллиард киловатт-шакка чедирери эргежок чугула. 15 — 20 чыдарда электростанцияларның күчүзүн барык чедисес катап улгаттырар херек. Ол болза чурту калбаа-биле электрижидер дугайында улуг Ленинниң идип үндүрген соруулгазын эң чоокку 15 — 20 чылдарда боттандырар арганы бээр.

БҮДҮРҮЛГЕНИ АВТОМАТЧЫДАРЫНЫҢ ҮНДЕЗИНИ

Электрижидилге болза бүдүрүлгени калбаа-биле автоматчыдарының эргежок чугула негелдези болур. Бистер аажок хөй механиктиг дүргедөөшкиннери, бедик болгаш тергиин бедик базыышкыннарны, күжениишкиннерни, температураларны ажыглап эгелээн бис. Ындыг байдалдарга ажылчын кижи технология талазы-биле ажылдарны кара күш-биле башкарып шыдавас. Борта бүдүрүлге чорудулгаларын кижиниң киржилгези чокка чорудуп шыдаар аргалыг автоматика болгаш телемеханика дузалаар. Ажылчын кижи системаны таарыштырып, ону ажылдадып оон канчаар ажылдарын хайгаарап турар. Кандыг-даа күчүлүг агрегатты ырактан-на башкарып шыдаптар бис. Машинист үүгле мажылар базарынга алы башкарылганыңа электрилиг дузалал ылчирбезинге солуг кылып турар чиик тудаларны шимчедиринге-ле өйлежир. Чаа электроннуг техника чылыгның болгаш чырыктың кылдыныгларын бүдүрүлгени контрольдаарынга болгаш башкарарынга ажыглаар арганы берип турар.

Машина техниказы, бүдүрүлгени автоматчыдары шыңган эштиң күжүнге эвес, харын угаан ажылынга идегел салыр арганы берип турар.

Киловатт күчү бүрүзү үр үеде 20 кижиниң автоматтарга — 40 кижиниң күш ажылын солуп турар. Электроннуг саналга машиналары техника талазы-биле ортумак болгаш дээди эртемниг муң-муң кижилерни солуп турар. Мынчангаш, электрижидилге болгаш автоматчыдылга совет кижини күш-даа, угаан-даа ажылында эң-не берге, кадыкка хоралыг болгаш чаңгыс зай дөмейлешкек ажылдардан хостап турар.

1.300-тен эвээш эвес автоматтыг шугумнарны ажыглалга киирерин чеди чыл планы көрүп турар. Аңгыаңны агрегаттарны болгаш тургузулгаларны автоматчыдарындан технологтуг чорудулгаларының каттышкан автоматчыдыгазынче, долузу-биле автоматчыттынган цехтерни болгаш бүдүрүлгелерни тургузарынче дидими-биле шилчиир бис.

ЭЛЕКТРИ ЭНЕРГИЯЗЫН — БҮГҮ ЧОНГА

Чеди чылда бүгү колхозтарны электрижидери колдуунда доостур, а совхозтарга болгаш СТС-терге — дыка эрте доостур. Көдээ ажылагый бүдүрүлгезиниң турум ажылдарының хөй нуруузу электри күжү-биле чоруттунар апаар. Колхозтарның, совхозтарның болгаш СТС-терниң 70 хире хуузу электри энергиязын күрүвениң энергия системазындан алыр. 1965 чылда бистиң көдээ ажыл-агыйывыс барык-ла 25 миллиард киловатт-шак электроэнергияны, азы АКШ-тын көдээ ажыл-агыйындаазындан хөйнү хереглээр.

Бинчалза-даа электроэнергияны чүгле көдээ ажыл-агый бүдүрүлгезинге ажыглаар эвес-ле болгай. Күш-ажылды болгаш үе-шагны камнавышаан, колхозчуның амыдырал-чуртталгазын эжижидери, оон культуразын бедидери, көдээ суур бүрүзүнге сайыдган, радио, кино, харын-даа телевидение турарын чедип алыры эргежок чугула.

Бистиң эргип четпес чуртувуска ырак-узак хемчээл-биле демисел биче эвес айтырыг болур. 1965 чылда электровозтар болгаш тепловозтар демир оруктарга бүгү чүктерниң 85—87 хуузун дажыглаар. Чеди чыл дургузунда 20 муң километр демир орук электрижиттинген болур. 100 муң километр черге демир оруктар электри болгаш чылыг күжү-биле маңнажыр апаар.

Хоорайлар болгаш совет кижилерниң амыдырал-чуртталгазы эңне калбаа-биле электрижиттинген болур. В. И. Ленин үлетпүрү болгаш көдээ ажыл-агыйны электрижидерин чуртталганы электрижидери-биле кеззеде холбаштырып чораан. Чуртталгага энергия ажыглалы үргүлчү өзүп турар. Электри болза энергияның эң-не болбаазырангай хевири болур, бажың ажылынга ону ажыглаарының перспективалары черле кызыгаар чок.

Улус ажыл-агыйынга киловатт-шак электроэнергия бүрүзүнүң ажыы кончуг улуг. Электриниң ажыглалын эки организастап турган, энергияның кайгамчык курлавырларын ажыглалга киирип болур. Электростанцияларга ажыктыг хөделдиригниң коэффициентизин бир хуунуң кезии хире-даа улгаттырар дээш орааддажып турар бис, ынчаарга четкилерге болгаш хереглекчиге он-он хуу белен энергияны чидирип турар болгай бис.

«Үлетпүрге, демир орук болгаш хоорай транспортунга, коммуналамыдырал бүдүрүлгелеринге, үлетпүр болгаш хөй-ниити бажыңнарын, кудумчуларны, шөлдерни, чурттарга бажыңнарын чырыдарынга киловатт-шак бүрүзүн боттуг ажыглаарын хандырар херек. Улус ажыл-агыйынга болгаш чурттарга электроэнергияны угаангыр чарыгдаарын организастаары күрүнеге ниитизи-биле кайгамчык улуг ужур-дузалыг соруулга болур ужурлуг».

СЭКП ТК совет улуска чагаазынга ындыг сөстер-биле кыйгырган. Шиитпирлээринге бүгү совет кижилер киржир ужурлуг соруулга салдынган. Чидириглерге удур бүгү улустуң демисели болза элээн каш улуг электростанцияларны тургускаары хире ажыктыг түннелди бээр ужурлуг. Электроэнергия чидириглерин дөгерезин санаваска безин, чылда ол 25 миллиард киловатт-шак болуп турар. Ол дээрге Бельгияның, Финляндияның болгаш Данияның бүгү электростанцияларының бүдүрер энергиязы хире-дир.

* * *

Чуртту калбаа-биле электрижидерин боттандырары — ленинчи партияның салган улуг соруулгазыдыр. Ол соруулганы шиитпирлээри бистиң чуртувуска коммунизмниң материал-техниктиг базазын тургузар дээни база ол болур.

А. МАРКИН.

БО АРЫНДА:

Совет күрүне ажылдакчылары АКШ-та

• • •

Варшава Керээзиниң киржикчилери чурттарның чөвүлел хуралынга

• • •

Индонезияның найысылалы Джакартада

• • •

„Кайгамчыктыг-ла-дыр!“

Джакартада найырал стадионунуң тудуунда

ДЖАКАРТА. (СЭТА). Февраль 7-де Джакартада, Совет Эвилелинин дузаламчызы-биле туттунар, 100 мун көрүкчүлер кирер болгаш өскеда комплексилиг спортчу дериглер туттунган турар чаа стадионнун шөлүнге баштайгы адагаш кадаарының ёзулалы болган.

Джакарта биле ооң кожазы Кебайоран хоорайның аразында тудуг шөлүнге президент Сукарно, парламент даргазы Сартоно, чазактың болгаш парламентиниң кежигүннери база ССРЭ-ниң Индонезияда элчини Б. М. Волков олар четкилеп келген.

Ёзулалга чырыдыышкын министри профессор Прийоно чүве чугаалаш, стадионнуң тудуу эгелээн деп чарлаан. Стадионнуң тудуунга Совет Эвилелиниң чэлиге берген акша-хөренгизин болгаш техниктиг дузаламчызын ажыглаар деп ол чугаалаан. Бо стадион болза бистиң улустарывыстың найыралының тураскаалы болур деп Прийоно медеглээн.

Ооң соонда президент Сукарно допчу сөс ап, чыылганнарның мурнунга чүве чугаалаан.

Стадионну тудуп эгелээриниң мурнуу чарыында совет тускай эртемниглериниң кол киржилгези-биле улуг белеткед ажылы чоруттунган, бо стадионну тударынга Совет Эвилелиниң чазааның чаагай сеткилдиг дузаламчызынга болгаш тудуг белеткелинге киришкен совет тускай эртемниглериниң шуптузунга өөрүп четтиргенин илереткенин президент айыткан. 1962 чылда болур Азияның спортчу оюннарының эгелээринге чедир стадионнуң тудуун дооскан турарынче тудугжуларны президент кыйгырган.

Ооң соонда президент чыылганнарның алыш часкаашкыннарыбиле, баштайгы адагашты кадаан.

„КАЙГАМЧЫКТЫГ-ЛА-ДЫР!“

ГАВАНА. (СЭТА). А. И. Микоянның Кубада турарының болгаш Гаванада совет делгелгениң дугайында ук черниң парлалгазы улуг кичээнгейни салып турар. «Революсьон», «Комбате», «Нотисиас де ой», «Диарио Насьональ» болгаш өскедаа солуннар пөсчүлер-биле болгаш аграрлыг чаартыышкынның Национал институдунуң удуртукчуларыбиле А. И. Микоянның ужуражыышкынының дугайында материалдарны парлагылаан. Техниканың, эртемниң болгаш культураның чүүл-бүрү адырларының талазы-биле Совет Эвилелиниң чедишкиннериниң дугайында чүүлдерни ол солуннар база бижээн. «Революсьон» солун Гаванада совет делгелге дугайында тускай капсырылданы үндүрген.

«Нотисиас де ой» солунга парлаан чүүлдүң өгезинде: «Совет Эвилелиниң улустарының аажок улуг чедишкиннери улустуң хемчээл чок магадаашкынын болдуруп турар» деп айтыткан. Чүүлде чугаалап турары болза, февральдың 6-да, субботада, каас уран чүүл ордузунда ажыттынган совет делгелге аңаа барганнарны кайы хире магадатканын тодарадып бижиири берге. Субботада болгаш дыштаныр хүнде-даа муң-муң кижилер делгелгеже кирип чадап каан, ынчангаш өөлчег маанашкыны президентиниң ордузунга чедир шөлүг бергенин чугаалаар херек. Анаа турган улустардан совет делгелге дугайында солун чугааларны дыңнап болур турган.

«Орустар аштап-суксап, чедимче чок чурттап турар болгаш орбаксамдар деп суртаалдап турган болгай. Бо хире чедишкиннерлиг болган улус, биске чугаалааны ышкаш канчап ынчаар чурттаар боор» деп бир кижи медеглээн.

«Саттыныкчы информация агентилелериниң канчаар ажылдап турарын ам куба улус билир» деп бир херээжен кижи чугаалаан.

Февраль 8-те ажыл хүнү турган; ооң ангыда чаъс чаап турган, ынчангаш дыка хөй кижилер делгелгеже кандыг-даа өөлчег чокка таваар кирер чүве эвеспе дээш аңаа чеде бергеннер. Ынчалза-даа олар чазыпканнар... Каас уран чүүлдер ордузунуң залдарынга келген кижилер сыныышпас болганнар... Чамдык башкылар бөлүк-бөлүк өөреникчилерин делгелгеге аппарганнар.

Хүннүң-не делгелгеге 36.000 ажыг кижи барып турар. Дыка хөй кижилер чурттуң иштики районнарындан бо кайгамчыктыг делгелгени көөрү-биле Гаванаже чоруур деп турарының дугайында медээлерни алган бис.

Варшава Керээзиниң киржикчилериниң Декларациязын Каирниң парлалгазы парлаан

КАИР. (СЭТА). Варшава Керээзиниң киржикчилериниң февраль 4-те Москвага ат салган Декларациязының кыска допчулалын солуннар парлаан.

Чөөн болгаш барыын талакы күрүнелериниң аразынга чепсегленишкинни дүжүреринің дугайында үреттүнелдиг чугаалажыышкыннарны кылырынга таарымчалыг байдалдар амгы үеде тургустунган деп допчулалдарның эгелеринге болгаш медеглелдерде демдеглээн.

«Аль-Ахрам» бодунуң медеглелин: «Варшава Керээзиниң киржикчилери чурттар НАТО-ну халдашпазының дугайында дугуржулга кылырынче кыйгырган» деп эгебиле берген.

Совет күрүне ажылдакчыларының АКШ-та чоруп турары

ДЕНВЕР. (СЭТА). Совет күрүне ажылдакчыларының Д. С. Полянскийге баштаткан бөлүү Денвер хоорайже ужуп үнүпкен. Спрингфилдтиң аэродромунга совет аалчыларны губернатор Страттон, хоорайның хөй-ниитизиниң төлөлекчилери каап үдээннер. Совет төлөлериниң кежигүннери-биле байырлажып тура, губернатор Страттон чаңчыл ёзугаар Д. С. Полянскийге белекти — ковбойлуг шляпаны берген. ССРЭ-ден келген аалчылар өөрүшкүлүг хүлээп алыышкын дээш үдекчилерге өөрүп четтирип, Иллинойстуң чурттакчыларынга боттарының изиг байыр чедиргенин дамчыдарын олардан дилээннер.

Колорадо штаттың найысылалы Денвер хоорайга келген дораан-на совет аалчылар эллээн каш үлетпүр бүдүүлгелеринге барганнар. Колорадо штаттың губернатору С. Макниколс совет күрүне ажылдакчыларының алдары дээш улуг хүлээп алыышкынны тургускан болгаш ол эпнайыралчы байдалга болуп эткен.

Ол кежээ совет аалчылар, ук черниң симфониялыг хөгжүмүнүң концертинге чораанар.

Кайы-кайызын билчиринче болгаш быжыг тайбыңче орук ажыттынган

БЕРЛИН. (СЭТА). Социализм чурттарының тайбыңче чүткүлүнүн, бүгү-ле күрүнелер-биле тайбың кожа-хелбээ туруп, кады ажылдажыңче оларның чаңгыс аай турасоруунуң дугайын херечилеп турар чаа төөгүлүг документ — деп Варшава Керээзиниң киржикчилери чурттарның Москвага болган чөвүлел хуралынга хүлээп алган Декларациязын ГДР-ниң бүгү-ле хөй-ниити бөлүктери үнелеп көрүп турар.

Германияның демократтыг тараачын партиязының Одерде-Франкфурт округ организациязының даргазы Артур Пехтиң медеглээни: чүгле улустар аразының дүшкүүрлүг чоруун чавырылдырарының болгаш дугуржулгаларның политиказы улустуң эрге-ажыктарына бараан болуп турар, а Аденауэрниң чазаакын чорудуп турары өжээргээшкиннің болгаш атомнуг чепсегленишкинни соксаад чокка эндере бүдүреринің политиказы тайбыңга улуг айылдың доктаамал үнер дөзү болуп турар.

Бистиң чазаавыстың политиказының шыныныын Декларация база катап бадыткаан. Ол болза тайбың керээзин чарып турган делегейниң ийиги дайынының артыышкыннарын узуткаары дээш демисежип турар деп ХДЭ-ниң Дрезден организациязының секретары Гарри Вольтер демдеглээн.

Декларацияда герман айтырыынга хөй черни тускайлаанынче Берлиниң демократтыг солуннары кичээнгей салып турар.

Москвага болган чөвүлел хурал чаңгыс эп-сеткилдиг болгаш найыралдың ёзузунга эткенин демдеглээш, «Нейес Дейчланд» солун мынча деп бижээн: чепсегленишкинни дүжүреринің айтырыының талазыбиле үре-түнелдиг чугаалажыышкыннарны деткиир чорук амгызы ышкаш кажан-даа таарымчалыг болбаан. Ук чөвүлел хуралдың киржикчилери Германияга болгаш Европага тайбынны тургузарынче орукту чүгле айыткан эвес, харындаа ол орукта туруп турар шаптыктаашкыннарны база көргүскен.

Аденауэрге Вальтер Ульбрихтин чагаазының шыныныын Москва Декларациязы долузу-биле бадыткаан; Герман Демократтыг Республиканы бүгү социалистиг лагерь деткип турар деп ол солун демдеглээн.

Бо чылдың май айда Парижке болур бедик деннелге чөвүлел хурал чедишкинниг болзун дээш Москва чөвүлед хуралынга киришкен күрүнелер бүгү-ле үүлдерни кылыр деп «Нейес Дейчланд» түнелинде медеглээн.

Тайбың кожа-хелбээ турарының үлегер-чижээ

ДЕЛИ. (СЭТА). «Амрита базар патрика» солун индий-совет харылзааларның дугайында үүлүнге мынчаар бижээн: «Индия биле Совет Эвилелиниң аразында чайгылыш чок хөгжүп турар найыралдыг харылзаа болза тайбың ёзу-биле кожа-хелбээ турары дээрге туманналчак хоозун бодал дээр кижилерге харыы болур».

Ийи чурттарның быжыг тайбыңны тургузарынче чүткүлүнүн түнелинде Индия биле Совет Эвилелиниң аразында кады ажылдажылга быжыккан. «Премьер Хрущевтуң дидим эгелээшкини ам безин үреттүнелдерин берип эгелээн. Удур турар лагерьниң кижилери безин ооң чалбыыштыг чоруунга дадагалзавас апарганнар. Ооң ужурундан Индия болза тайбынны хандырарынче Совет Эвилелиниң чүткүлүнге изии-биле байырлап турар» деп ук солун айыткан.

Ийи чурттарның аразынга экономиктиг кады ажылдажылга дугайын айытпышаан, солуннуң бижээни: «Амдыгаа чедир Совет Эвилелинден ап келген дузаламчы Индияга дыка-ла ажыктыг болган. Ынчаарга Совет Эвилелиниң аажок улуг чеди чыл планын боттандырган соонда ийи чурттарның аразынга ажыктыг экономиктиг кады ажылдажылгага чаа-чаа болдунар аргалар ам-даа тыптыр деп бүзүрелдии-биле чугаалап болур».

Н. С. Хрущевтуң Делиге кээр деп турарының дугайында үүлге «Дели таймс» солун мынчаар бижээн: «Кажан совет премьер-министр Н. С. Хрущев Делиге чедип келирге, индий улус ону чүрээниң ханызындан үткүп алыр... Хрущев бодунуң бөдүүн улустарга сеткилиниң ханызындан ынак болганындан индийлерге үнелиг».

Европага тайбыңны быжыглаар

БУДАПЕШТ. (СЭТА). Февраль 9-та Будапештиге Тайбыңның Бүгү-делегей Чөвүлелиниң секретариадының чыылдырганы, Европаның 19 чурттарындан, ооң иштинде Совет Эвилелинден, тайбың камгалалының национал организацияларының секретарларының чөвүлед хуралы ажыттынган.

Чөвүлелдиң Президиумунуң чоокта чаа Римге болуп эткен хуралының шиитпирлери-биле Тайбынның Бүгү-делегей Чөвүлелиниң секретариады чөвүлед хуралдың киржикчилерин таныштырар. Ооң-биле холбаштыр чепсегленишкинни бүгүниити болгаш бүрүн дүжүрерин боттандырары дээш калбарган улустарның шимчээшкининиң дугайында илеткелди дыңнаар болгаш Европаның тайбың талалакчыларының шимчээшкининиң мурнунда туруп турар сорулгаларны чугаалажып көөр.

Ирак профэвилелдериниң бүгү-ниити федерациязының конференциязы

БАГДАД. (СЭТА). Февраль 9-та мында ирак профэвилелдериниң бүгү-ниити федерациязының бирги конференциязы ажыттынган.

Конференцияның ажыттынганынга Иракның премьер-министри Касем чүве чугаалаан. Ирак республиканың ажылчыннарының күш-ажылы ооң айыыл чок чоруунуң эрге-ажыктарынга бараан болуп турар болгаш империализмни узуткаар күш ол болур деп ол чугаалаан. «Чер бөмбүрзээниң кайы-даа булуңунга империализмниң аштырыышкыны — өске улустарның хосталгазының хөрээнге бараан болуп турар. Бистиң республикавыстың күжү болгаш мөңгези, бодунуң өөлчээнде, хамаарышпас чорук дээш демисежип турар өске улустарның тиилелгезиниң магадыллалы болур» деп ол уламчылаан.

Конференцияга ол ышкаш, ажылчыннарның профэвилелдериниң өлзээн хөй төлөлекчилери чүве чугааланнар.

Марокконуң Коммунистиг партиязының ажыл-чорудулгазын хоруудаан

РАБАТ. (СЭТА). Марокконуң компартиязының ажыл-чорудулгазын хоруурунуң болгаш ооң турар бажының хаарының дугайында чазактың шиитпирин февраль 9-та негелде-хомудал суду шынзыктырып бадыткаан. Марокконуң чазааның эткен чылдың сентябрь 10-да үндүрген шиитпири Коммунистиг партияның ажыл-чорудулгазы «мусульман шажынга болгаш конституциялыг монархияга таарышпас» деп үүлге үндезилеттинген турган. Октябрьның 29-та Касабланканың хамааты суду (бирги чаданың) компартияны хоруур дугайында чазактың негелдезин хүлээвээн.

Негелде-хомудал судунга чүве чугаалаан 13 болчукчулар, оларның аразындан 7 марокконнар, бурууддыышкын компартияның «бурууллуунуң» дугайында кандыг-даа барымдааларны көргүзүп шыдаваан деп медеглээннер.

Оберлендерни чайладыр

БЕРЛИН. (СЭТА). ГФР-ниң чазаандан фашизмниң үезинде аар-берге херек үүлгеткен министр Оберлендерни үндүрер дугайында негелделер Барыын Германияда улам шиитпирлиг дыңналыш турар. Барыын-герман парлалганың дыңнадыындан алырга, барыын-герман чагырыкчы партия—Христиан-демократтыг эвилелден бундестагка депутат Фриденсбург Барыын Берлинге болган хуралга Оберлендерниң доп-дораан чазактан үнерин негээн. Эткен чылдың декабрьдан эгелээш Барыын Германияның 30 хире солуннары ГФР-ниң чазаандан Оберлендерни үндүрерин негеп бижигилээн.

ГДР-ниң телевидениезин дамчыштыр «Львовта өлүрүкчү» деп кинону көргүскен, ында делегейнин ийиги дайынының үезинде Оберлендерниң кылган үүлгедиглерин сойгалап илередип турар.

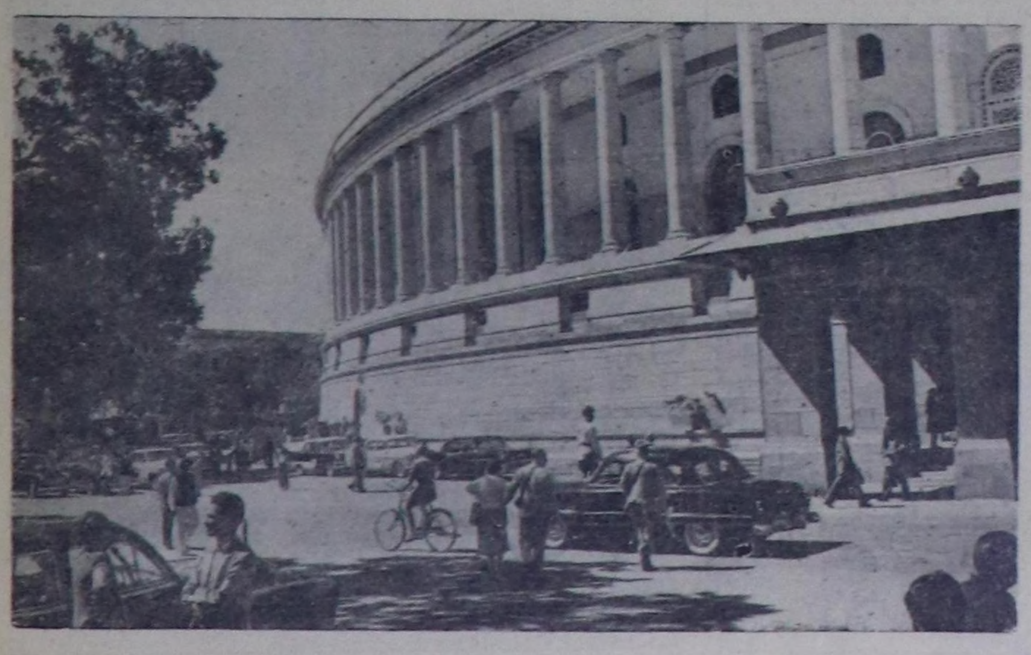

Индия Республика. Дели. Парламентиниң бажыңы. СЭТА-ның фотохрониказы.

Камбоджаның национал хуралының бирги беш чыл планын хүлээп алганы

ПЕКИН. (СЭТА). Февраль 9-та Камбоджаның Национал хуралы чурттуң хөгжүлдезиниң 1960—1964 чылдарда бирги беш чыл планын чаңгыс үн-биле хүлээп алган.

Амгы план күрүнениң капитал салыышкынын 8 миллиард риель акша түнүг кылдыр көрүп турар, ооң иштинден беш чылдың баштайгы чылынга 1,5 млрд. риель көрдүнген деп Синьхуа агентилели дыңнаткан.

150 КИЛОГРАММ-ДЕҢЗИЛИГ БОЛГАН

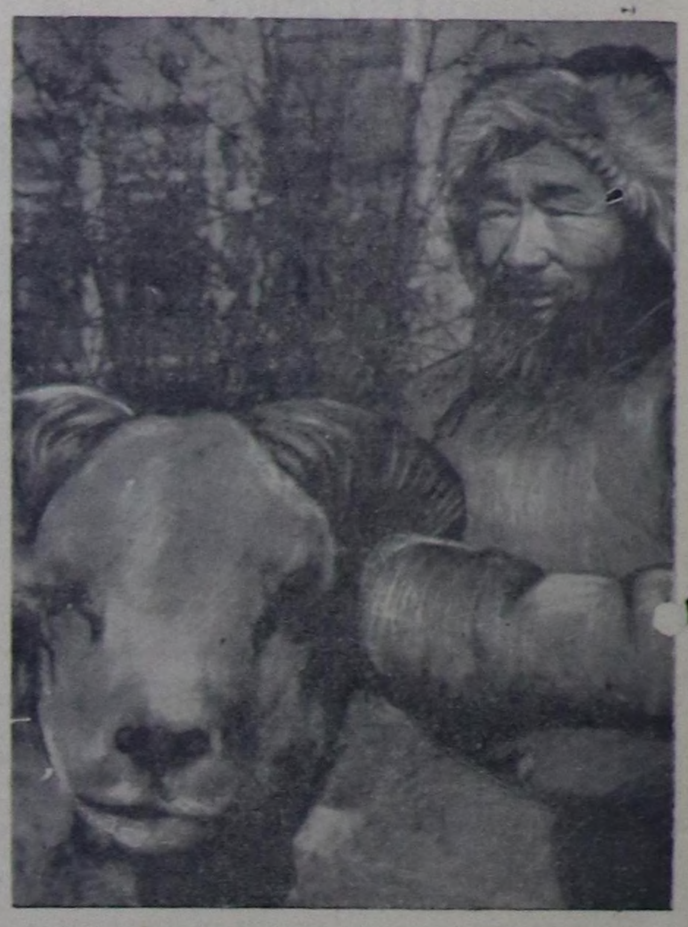

Областың аңныыр инспекциязының өөпшээрелин ёзугаар Бай-Тайга районуң «Малчын» колхозунуң аңчызы Салчак Шокуй областың чурттынчилел музейинге делгелгеге хереглээри-биле аргар-кошкарны өлүргеш, музейге дужааган. Ооң мурнунда эш Шокуйнуң өлүргеш, музейге дужааган аргары музейниң залында ам-даа бар.

Ам музейниң экспонадында ховар аң—аргар-кошкар немешкен. Аргар даглыг черниң база бир улуг аңнарының бирээзи. Ооң даваннары узун болгаш бичии дуюгларлыг. Мойну чоон, хаайы кырлаң, конзагар, бажы улуг эвес. Ооң мыйыстары чоон болгаш атказар хертеш, мыйыстары улуг-улуг чоржагар кертиктерлиг. Мага болунуң узуну 193 сантиметр чедип турар, өштүнге чедир бедин 112 сантиметр. Ооң деңзизи 120—180 килограмм, кыс аргар 80 килограмм чедир деңзилиг. Чайын дүгүнүң өңү куу сарыг, кыжын боралдыр куу, май айда аргарлар түлээр.

Аргарлар Төп болгаш Ортаа Азияның дагларында туруп турар. Шаанда Тывага аргарлар элээн элбек турган.

Казахстанда аргарларны меринос хойлар-биле хайнакташтырар ажылды чорутканының түнелинде эки шынарлыг, бедик продуктулуг чаа уксааларны ап турар.

Чурукта: аңчы Салчак Шокуй Монгун-Тайгадан адып алган аргар-кошкары-биле кады. Ооң деңзизи 150 килограмм болган.

В. ЛУТКОВ.

Сөзү болгаш фотозу авториуу.

Областка АГААР БОЙДУСТУҢ *байдалы*

Бөгүн областка булуттагылап каап турар хүн болур. Кызылга хар шоолуг чагбас. Хат соңгу-барыын угланыышкыныг, кошкак болгаш чоорту ой-тап болу бээр. Агаарның температураазы: даглыг черлерге — 12—17, чавыс черлерге —18—23, а Кызылга — 19—21 градус соок.

Редактор К. С. ШОЙГУ.

КИНОТЕАТРЛАРГА

Бөгүн

«ВЛКСМ-ниң 30 чылы» (улуг залга): **«Күзел»** («Жажда») — 12, 2.15, 4.15, 8.15, 10.10 шактарда.

«ВЛКСМ-ниң 30 чылы» (биче залга): **«Шинель)»**—3, 5, 7, 9 шактарда.

«Каа-Хем»: **«Олего Дундич»** — 11.15, 1.15, 3.15, 5.15, 7.15, 9.15 шактарда.

«Восток»: **«Көвүрүгде кижилер»** («Люди на мосту»)—3.15, 5.15, 7.15, 9. 15 шактарда.

Микробтар кайын тыптып келирил

Микробтарны кайын-даа — сугдан, агаардан, эт-хереклелден, бистиң мага-бодувустуң кырындан, харын-даа даштыкы амыдыралбиле харылзажып турар хөй-хөй иштики органнардан, чижээлээрге, шөйүндүлерден-даа тып ап болур.

Эртемденнер микробтарны соңгу чүктүң чурттарындан, элезиниг курраг ховулардан-даа болгаш эң-не бедик даглардан-даа тып ап турганнар.

Микробтар хөй-нуруузунда хөрүнде турар. Хөрүннүң андартынар каъдының бир гектар шөлүнде туруп турар микробтарның бүгү деңзизи үштен беш тонна чедип турарын санап көрген!

Микробтар кайын тыптып кээрил деп чүвени эртемденнер үреениң иштинде билип ап шыдавайн турганнар. Микробтарны ажыткан бир дугаар эртемденнер болза, тулаалыг сугга, куургакка болгаш кижиниң чараазынга олар боттары чаягаар тыптып келир деп бодап турганнар. Ол ындыг эвес деп чүвени 90 чыл бурунгаар Пастер деп эртемден көргүскен. Бир эвес иштинде суглуг дуглаглыг савага микробтарны кандыг-бир арга-биле шуптузун өлүрүп каар болза, дашкаартан микробтар киргиже чедир, ол сугда микроб чок болур.

Мындыг бөдүүн дуржулганы кылып көрээлинер. Дыка хөй санныг дириг микробтарлыг чыдыг хөлчүк суундан бичеден алгаш, арыг шил савага кудуп алыылы. Сугну отка каш-даа катап хайындыргаш, ол дораан шил саваны дуңзаалап каапталалы. Сугда микробтар, хайындырарга шуптузу өлгенинден сугнуң чыдыыры ынчангаш соксай бээр. Элээн хөй айларның болгаш харын-даа чыл дургузунда, дуңзаалап каан шил саваның иштинде сугга микробтар турбас. Шак ындыг байдалдыг арга-биле консервалар кылып үндүрүп турар. Микробтарны янзы-бүрү аргалар-биле өлүрген соонда, консервалар каңнап каан демир савалар иштинге үр үеде туруп болур.

Бир эвес бис, демги шил сававысты ажыдыптар болзувусса, ооң иштинче агаардан доозун кире бээр болгай, ынчаарга ук доозунда микробтар кеззеде бар болур. Элээн каш хүннер эткенде, ук суг микробтарга үүлеткен турар болгаш ында чыдыышкын база дагын эгелээр. Бир эвес чылыг черге консерваның аскын ажыткаш салып каарга ол дүрген бакыырай бээриниң ужуру ында.

Тыва областың Санитар-чыдыышкын бажыңы.

РЕДАКЦИЯНЫҢ АДРЕЗИ: Кызыл, Щетинкин кудумчузу, бажың № 3. ТЕЛЕФОННАРЫ: редакторнуң 24-63, редакторнуң оралакчызының 35-24, партийжи амыдырал килдизиниң 23-54, харысалгалыг секретарының 37-13, көдээ ажыл-агый килдизиниң 22-64, иштики информация килдизиниң 21-47, пропаганда, үлетпүр болгаш транспорт килдистериниң 23-35, чагаа килдизиниң 21-27, культура болгаш амыдырал килдизиниң 25-38, бухгалтерияның 31-75, корректорларның 20-60.

ТС—00055. Чагыг № 427. Культура эргелелиниң типографиязы.